

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

مجموعه گزارش‌های تخصصی آموزش عالی؛ شماره ۲۳

مقایسه و تحلیل احکام آموزش عالی برنامه‌های توسعه اول تا ششم و ارائه الگویی برای تدوین احکام برنامه هفتم

پژوهشگران:

سیده مریم حسینی لرگانی

عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

احمدرضا روشن

عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

نام گزارش: مقایسه و تحلیل احکام آموزش عالی برنامه های توسعه اول تا ششم و ارائه الگویی برای
تدوین احکام برنامه هفتم؛ شماره ۲۳
پژوهشگران: دکتر سیده مریم حسینی لرگانی- دکتر احمدرضا روشن
ناظر: دکتر غلامرضا ذاکر صالحی
ناظر فنی چاپ: پروین قشلاقی
صفحه آرایی: زهرا نوری
سال چاپ: ۱۴۰۰
شمارگان: ۵۰ نسخه
نشانی: خیابان نلسون ماندلا، خیابان گلغام، شماره ۷۰، صندوق پستی: ۴۱۵۹-۱۹۳۹۵
تلفن: ۱۸-۲۲۰۱۰۶۱۶، دورنگار: ۲۲۰۵۰۳۳۸
وبگاه: www.irphe.ir، پست الکترونیکی: institute@irphe.ir

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و جز اینها برای ناشر محفوظ است.

(نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.)

مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این گزارش بر عهده پژوهشگران است.

فهرست مطالب

ج	دیباچه.....
۵	چکیده.....
۱	مقدمه.....
۵	ادبیات تحقیق.....
۸	روش پژوهش.....
۸	برنامه‌های توسعه.....
۱۰	اهداف برنامه‌های توسعه.....
۱۲	چالش‌های پیش‌روی برنامه‌های توسعه در سطح کلان و به ویژه آموزش عالی.....
	تجمیع و تحلیل احکام برنامه بر اساس سیاست های مندرج در شش برنامه توسعه
۱۶	(از برنامه اول تا پایان برنامه ششم).....
۸۹	مدل پیشنهادی برنامه هفتم توسعه.....
۹۱	پنج ویژگی مورد نظر به منظور طرح یک سیاست.....
۹۶	منابع.....

دیباچه

مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به مثابه نهادی علمی و تخصصی با رسالت دانش‌پژوهی در قلمرو آموزش عالی و رویکردی میان‌رشته‌ای، محور اصلی فعالیت‌های خود را به کارویژه‌های: ۱- تولید و ارتقاء دانش نظری و کاربردی در حوزه آموزش عالی ۲- انتقال و اشاعه دانش آموزش عالی به ذی‌نفعان در سطح خرد و کلان ۳- سیاست‌پژوهی و تحلیل سیاست‌های آموزش عالی قرار داده است. در این راستا به منظور پاسخگویی سریع، مؤسسه تدوین گزارش‌های تخصصی که رویکردی چابک و کوتاه‌مدت است را در کنار انجام طرح‌های پژوهشی به کار گرفته است.

مجموعه حاضر شامل گزارش‌های تخصصی آموزش عالی است و از نیمه دوم سال ۱۳۹۷ برای انتشار و بهره‌برداری ذی‌نفعان آماده شده است. گستره موضوعی این گزارش‌ها طیف وسیعی از چالش‌ها و دغدغه‌های کنونی در حوزه آموزش عالی نظیر: مدیریت و حکمرانی، توسعه کمی و کیفی، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، منابع مالی و انسانی، بین‌المللی شدن و جذب دانشجویان خارجی، ارزیابی و تضمین کیفیت، مطالعات تطبیقی، تحلیل سیاست‌های آموزش عالی و ... می‌باشد. این گزارش‌ها سعی دارند ضمن تحلیل وضعیت موجود، راهکارهایی مفید و مؤثر در جهت بهبود نظام سیاستگذاری و برنامه‌ریزی آموزش عالی کشورمان در سطح خرد و کلان ارائه نمایند. در پایان ضمن دعوت از همه متخصصان و صاحب‌نظران آموزش عالی به مشارکت در این برنامه پژوهشی، خواهشمند است نظرات و نقدهای ارزشمندتان را در خصوص هر یک از گزارش‌ها به این مؤسسه ارسال نمایند.

رضا منیعی

معاون پژوهشی مؤسسه

چکیده

بخش آموزش عالی یکی از بخش‌های امور اجتماعی است که مسئولیت اصلی آن تربیت نیروی انسانی متخصص است. این بخش نیز مانند سایر بخش‌های برنامه توسعه پنج ساله کشور در تمامی برنامه‌های توسعه نقش کلیدی داشته است. در حال حاضر فعالیت لازم برای تدوین مطالعات پیش بایست برنامه هفتم توسعه به عنوان آخرین برنامه از برنامه بلند مدت ۲۰ ساله کشور آغاز شده است، از آنجاییکه تدوین هر برنامه میان مدت معمولاً با بررسی وضعیت گذشته و عملکرد وضع موجود آن بخش با انجام مطالعاتی در این حوزه؛ آغاز می‌شود. گزارش حاضر یکی از پروژه‌های مطالعاتی مربوط به این حوزه با عنوان "مقایسه و تحلیل احکام آموزش عالی برنامه‌های توسعه اول تا ششم و ارائه الگویی برای تدوین احکام برنامه هفتم" است. در بررسی حاضر سعی شده است که با بهره‌گیری از روش تحلیلی ابتدا تمامی احکام، مواد و تبصره‌های قانونی از برنامه اول توسعه کشور پس از انقلاب تا برنامه ششم توسعه در بخش آموزش و پژوهش احصاء و به دقت مورد تجزیه و تحلیل کیفی قرار گیرد. نتایج حاصل از این بررسی نشان می‌دهد که تا کنون چه موضوعاتی در قالب احکام قانونی مورد توجه قرار گرفته و تا چه میزان در برنامه‌های بعدی تنفیذ شده و آیا هنوز ضرورت پرداختن به آن موضوع در اولویت برنامه هفتم هست یا خیر؟ از جمله یافته‌های دیگر این مطالعه این بود که چه احکام جدیدی بر اساس نیاز روز جامعه می‌توان برای بخش آموزش عالی برنامه هفتم توسعه پیشنهاد داد. چگونگی تدوین احکام برنامه توسعه در قالب الگویی جدید نیز از دیگر دستاوردهای این مطالعه است.

مقدمه

توسعه جریانی است که بازسازی، اصلاح و ارتقای ساختار و نظام اقتصادی- اجتماعی یک کشور را به همراه دارد. توسعه افزون بر اینکه بهبود شاخص‌هایی همچون میزان تولید و درآمد را دربرمی‌گیرد شامل دگرگونی‌های اساسی در ساختار نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین ایستارها و دیدگاه‌های عمومی مردم است. توسعه در بسیاری از موارد حتی عادت، رسم و باورهای مردم را نیز دربر می‌گیرد. با توجه به گستردگی و جامع بودن مفهوم توسعه، به راحتی می‌توان دریافت که توسعه امری طبیعی و آسان نیست بلکه نیازمند تفکری ساختاری و دانشی بسیار عمیق است که جز با برنامه‌ریزی‌های دقیق و زمان‌بر امکان پذیر نیست. برنامه‌های توسعه به طور کل در خود سه بخش اهداف، سیاست‌ها و طرح‌ها و پروژه‌ها را دارند و برای دوره‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت تهیه و اجرا می‌شوند. برنامه‌ریزی توسعه، دربرگیرنده سه مرحله طراحی، اجرا و ارزیابی عملکرد است (خسروشاهی، ۱۳۸۷). ایران تا پیش از دهه‌ی ۱۳۳۰ شمسی هیچ گونه نظام سازمان یافته‌ی برنامه‌ریزی برای توسعه‌ی کشور نداشت. بر همین اساس و به گواه تاریخ طرح‌های گوناگون و انگشت شماری که در حال انجام بود، بیشتر بر اساس سلیقه‌های فردی صاحب منصبان و با کارگزاری شرکت‌های خارجی اجرا می‌شد. با شتاب گرفتن اندیشه‌های توسعه، ضرورت برنامه‌ریزی بیش از پیش آشکار و سازمان برنامه و بودجه‌ی کشور تاسیس شد (جنت، ۱۳۸۵).

مفهوم توسعه، پس از جنگ جهانی دوم، به صورت اصطلاحی فراگیر به کار رفته شد. این مفهوم، بسیار پیچیده و چند بعدی است و در واقع در آن مفاهیم ارزشی را می‌توان یافت. در مفهوم توسعه می‌توان مفاهیم پیشرفت، ترقی و تکامل را نیز دید. تغییر و تحول و دگرگونی نیز از عوامل توسعه است. و سرانجام این که توسعه با رشد و بهبود، توأم است و در آن می‌توان نوسازی را نیز دید. تاکنون دانشمندان علوم اجتماعی تعاریف متعددی درباره توسعه بیان کرده‌اند. مایکل تودارو^۱ بر این باور است

که توسعه را باید جریانی چند بعدی دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر مطلق است. توسعه در اصل باید نشان دهد که مجموعه نظام اجتماعی، هماهنگ با نیازهای متنوع اساسی و خواسته‌های افراد و گروه‌های اجتماعی در داخل نظام، از حالت نامطلوب زندگی گذشته، خارج شده، به سوی وضعی یا حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است سوق یابد. در این راستا، یکی از مهمترین حوزه‌های مطرح در این زمینه، توسعه اقتصادی است. توسعه اقتصادی عبارت است از رشد اقتصادی همراه با تغییرات بنیادین در اقتصاد و افزایش ظرفیت‌های تولیدی اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. در توسعه اقتصادی، رشد کمی تولید حاصل خواهد شد اما در کنار آن، نهادهای اجتماعی نیز دگرگون خواهند شد (تودارو، ۱۳۹۱).

امروزه در کشورهای در حال توسعه، صنعتی شدن به مثابه حل کلیه مشکلات اقتصادی آنها مطرح است؛ از این رو اغلب صاحب نظران مسائل اقتصادی، آن را با توسعه یافتگی این کشورها مترادف می‌دانند. آنها امیدوارند که از طریق صنعتی شدن، بتوانند بر مشکل عقب ماندگی فنی، غلبه نموده، موجبات استفاده کامل از منابع طبیعی، مواد خام، سرمایه و نیروی انسانی را فراهم نمایند. امروز تلقی رایج از مفهوم توسعه، فرایندی همه‌جانبه است (نه فقط توسعه اقتصادی) که معطوف به بهبود تمامی ابعاد زندگی مردم یک جامعه (به عنوان لازم و ملزوم) است. ابعاد مختلف توسعه ملی عبارتند از: توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی، توسعه فرهنگی و اجتماعی، و توسعه امنیتی. مناسب نیست بدون توجه به کلیه ابعاد توسعه، صرفاً به یک جنبه اولویت بخشید و دیگر بخش‌ها را در دستور کار آینده قرار داد^۱ (آصف‌زاده و پیری، ۱۳۸۳).

---

1 ایران از لحاظ شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۱۸ میلادی در رتبه ۶۰ از بین ۱۸۸ کشور جهان قرار داشت. همچنین، در رتبه‌بندی منطقه‌ای رتبه هشتم خاورمیانه به ترتیب پس از اسرائیل، امارات متحده عربی، قبرس، قطر، بحرین، کویت و عربستان قرار دارد (UNHD, ۲۰۱۸). اگر چه این روند در سال ۲۰۱۹ و به دنبال تشدید تحریم‌ها، همه‌گیری ویروس کرونا و مدیریت ضعیف این بحران‌ها عقبگرد داشته است. بانک جهانی در گزارش جدید خود از وضعیت شاخص توسعه انسانی اعلام کرد

از این رو، توسعه همه جانبه، الزاماً باید از بستر نیروی انسانی بگذرد و پیش شرط توفیق، تثبیت و تداوم هرگونه توسعه و تحولی، سرمایه گذاری در توسعه انسانی بمنزله رکن و هسته اصلی و محوری آن می‌باشد. به عبارت دیگر، دانش رکن اصلی توسعه و نظام آموزشی و همچنین گذرگاه نیل به دانش و دانایی ملی بشمار می‌آید و جامعه زمانی به اهداف خود دست می‌یابد که از طریق توسعه انسانی مسیر خود را هموار کند، در واقع بنیاد حیات جمعی انسان را تعلیم و تربیت تشکیل می‌دهد و ما «آنگونه زندگی می‌کنیم که تربیت می‌شویم». از آنجایی که در دنیای معاصر، نهاد آموزش و پرورش و آموزش عالی مسئولیت تربیت نیروی انسانی را در جامعه بر عهده دارند، از اینرو، مهمترین بستر تولید و تربیت نیروی انسانی بشمار می‌آیند، با توجه به نقش و شکل فراگیر امروزی آن، یکی از بنیادهایی است که با جامه عمل پوشاندن به کارکردهای تعریف شده خود، اگر نگوییم سهامدار اصلی، دست کم یکی از سهامداران عمده این فرایند به حساب می‌آیند. بنابراین، توسعه آموزش و پرورش و آموزش عالی از منابع اصلی پیشرفت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورها به شمار می‌روند. دانش آموختگان دانشگاه به عنوان نیروی انسانی متخصص، هدایت دولت و جامعه، تقویت فرهنگ، ابداع، نوآوری، مدیریت فناوری های نوین، صنعت و بازرگانی و امنیت ملی یک کشور را برعهده دارند. از این رو، برای توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بیش از هر چیز رشد و توسعه نیروی انسانی مدنظر بوده است. بدون شک، دولت ها در ایجاد زمینه های مناسب برای تربیت نیروی انسانی نقش مهمی ایفاء می کنند (روشن و همکاران، ۱۳۸۹).

توجه به آموزش عالی در برنامه‌های توسعه حاکی از دقت نظر مسؤولان و برنامه‌ریزان به این مقوله مهم اجتماعی است که مسئولیت تربیت نیروی انسانی متخصص را در

که ریسک‌های ایجاد شده ناشی از کرونا می‌تواند دستاوردهای کشورها در توسعه انسانی را که برای آنها زحمت زیادی کشیده شده است هدر دهد. این نهاد با اشاره به تجربه همه‌گیری‌های قبلی گفته است که کرونا نه تنها روی بیماران که روی اطرافیان و نظام درمانی و اقتصادی کشورها نیز تاثیر منفی گذاشته است.

سطوح مختلف تحصیلی بر عهده دارد. رشد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع با ملاحظه تمامی عوامل و متغیرها مرهون اجرای کار آمد برنامه‌های آموزشی و تربیت نیروی انسانی متناسب با نیازهای جامعه است. مفهوم واقعی توسعه، بهبود و ارتقای توانمندی‌های انسان و کارکنان سازمان و گسترش ابعاد گوناگون پیشرفت جامعه و حل مشکلات آن است (نورشاهی، ۱۳۷۲: ۱۳۹ - ۱۸۲). با توجه به این امر، تعیین شاخص‌ها، معیارها، و تجهیزات برنامه‌های آموزشی، کنترل و نظارت مستقیم و غیر مستقیم آنها می‌تواند در کار آمدی برنامه توسعه نظام آموزش عالی مؤثر واقع شود و نتایج علمی و عملی جامعی را، برای تحقق اهداف آموزش عالی و همچنین صرف بهینه امکانات سخت افزاری و نرم افزاری برای نظام آموزشی، در بر داشته باشد (شریف‌زاده، ۱۳۹۰).

مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی و دانشگاهی، برای برون‌رفت از جزئی‌نگری و فرمالیسمی که در آن گرفتار است، لازم است خود و مفاهیم مرتبط را نقد کند تا از این راه به تعالی همه‌جانبه آموزش عالی در ارتباط تعاملی با جامعه محلی، ملی و بین‌المللی کمک کند. این کار در ارتباط مستمر با واقعیت‌های مرتبط باید انجام گیرد تا مفهوم و یا مفاهیم نو بتوانند گشودگی، تحول‌گرایی، مواجهه با پدیده‌های نامطمئن و متغیر، بهره‌گیری از خطاها و عدم قطعیت، برای اکتشاف علمی را در خود جای دهند و توانایی ترکیب تضادها و پیش‌بینی‌ناپذیرها را با آنچه اتفاق می‌افتد داشته باشند (یمنی دوزی سرخابی، ۱۳۹۷).

در مطالعه حاضر، به احصاء و بررسی احکام و تکالیف مندرج در برنامه‌های بخش آموزش عالی در شش برنامه توسعه پس از انقلاب و میزان همپوشانی و تنفیذ این احکام در برنامه‌های بعدی و ارائه مدلی برای تدوین احکام برنامه هفتم و همچنین با پیشنهاد احکامی برای دبیرخانه برنامه هفتم توسعه این مطالعه به پایان خواهد رسید. براین اساس مطالعه پیش رو در پاسخ به پرسش‌های زیر است.

۱. احکام بخش آموزش عالی برنامه‌های توسعه با توجه به سیاست‌های مندرج در آن کدام است؟

۲. همراستایی احکام بخش آموزش عالی در شش برنامه توسعه بعد از انقلاب چگونه

است؟

۳. وضعیت احکام تنفیذی بخش آموزش عالی در شش برنامه توسعه بعد از انقلاب چگونه است؟

۴. چه احکامی را می‌توان به عنوان احکام جدید بخش آموزش عالی برنامه هفتم توسعه پیشنهاد داد؟

۵. مدل پیشنهادی چگونگی تدوین احکام برنامه هفتم توسعه بخش آموزش عالی کدام است؟

ادبیات تحقیق

هر کشوری برای توسعه ملی خود، برنامه‌های خاصی دارد. هدف برنامه‌ریزی ملی دست‌یابی به توسعه سریع و متوازن اقتصادی و اجتماعی در کل کشور است. برنامه توسعه ملی هر کشور ترکیبی از برنامه بخش‌های مختلف یعنی غذا و کشاورزی، آموزش، بهداشت و تنظیم خانواده، صنعت، حمل و نقل و ارتباطات، مسکن، نیرو، رفاه اجتماعی و غیره است. همه این بخش‌ها بر سر منابع ملی با یکدیگر رقابت می‌کنند. در این ارتباط، برنامه‌ریزی توسعه ملی چنین تعریف شده است: برنامه‌ریزی مستمر، سازمان‌مند و هماهنگ برای سرمایه‌گذاری منابع کشور (نیروی انسانی، پول و مواد) در برنامه‌هایی که هر چه سریع‌تر جامعه را به توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌رساند.

توسعه، خواه ناظر بر پیشرفت جامعه‌ی اروپایی بعد از رنسانس و انقلاب صنعتی باشد و خواه ناظر به گذار کشورهای جهان سوم از مرحله جامعه‌های سنتی به جامعه‌ی صنعتی، اصطلاحی است که برای یک تحول جدید و بی‌سابقه وضع شده است؛ تحولی که زندگی مرفه‌تری را از نظر مادی فراهم می‌کند و از لحاظ نهادینه بودن، جدیدتر است و از نظر فناوری، کاراتر. به طور کلی توسعه یعنی فرآیندهای بهبود با توجه به مجموعه‌ای از شاخص و معیارها یا ارزش‌ها. به عبارت دیگر، ایجاد شرایط مساعد برای تبدیل ظرفیتی بالقوه به امکانات بالفعل، در گرو توسعه امکان‌پذیر است. توسعه‌ی جریانی است که در خود تجدید سازماندهی، اصلاح سیاست‌گذاری و تجدید جهت‌گیری مجموعه نظام اقتصادی - اجتماعی کشور را به همراه دارد و علاوه بر

بهبود وضع درآمدها و تولید، آشکارا شامل تغییرات بنیادی در ساختی نهادی، فکری، سیاسی، اجتماعی، اداری و همچنین آداب و رسوم و اعتقادات است (شیرزادی و سخایی، ۱۳۹۰).

دولت به عنوان متولی اصلی و کارگزار توسعه، از طریق ابزارهای خود، امر توسعه را محقق می‌کند. این ابزارهای علیرغم وجود اشتراکات فراوان در میان کشورها، بر حسب نوع نگرش نخبگان، فرهنگ سیاسی حاکم بر کشور و جریان رویدادهای پیش آمده در مرحله قبل از ظهور دولت توسعه‌گرا، برای هر کشور تا حدودی متفاوت است. برنامه توسعه و به طور خاص، قانون برنامه توسعه نیز در این میان، جزو ابزارهای اصلی بسیاری از دولت‌ها در جهت تحقق اهداف توسعه ملی محسوب می‌شود. این ابزار، در نظام‌هایی که دارای الگوی پارلمانی هستند، از اهمیت بیشتری برخوردار است (سعید، ۱۳۹۱). نکته‌ی اصلی در دستیابی به این شاخص‌ها و شرایط مساعد (توسعه) آن است که، نیازمند برنامه‌ریزی است. به بیان بهتر، بعد از ایجاد احساس نیاز به تغییر و گذار از وضعیت گذشته، گام مهم بعدی، اتخاذ و اجرای یک برنامه‌ی جامع در این زمینه است. از همین روست که از چندین دهه‌ی پیش، کشورهای رو به رشد با رسیدن به این نتیجه که عمران توسعه بدون نظم بخشی و بدون هدف و برنامه امکان‌پذیر نیست، از این رو به تدوین و اجرای برنامه‌های چهار، پنج یا هفت ساله، روی آورده‌اند.

اساس برنامه‌ریزی حرکت از وضع موجود به سمت وضع مطلوب با تلاش آگاهانه و سازمان یافته و معین جهت نیل به اهداف مشخص اطلاق می‌گردد. برنامه‌ریزی در یک واحد اقتصادی کوششی سازمان یافته و آگاهانه برای انتخاب بهترین وسایل ممکن به منظور دستیابی به هدف یا هدف‌های معین اطلاق می‌شود (ملکی، ۱۳۸۸). در این راستا برنامه‌ریزی چیزی جز یک فرآیند اطلاع - تصمیم‌گیری نیست (نظری و موسوی، ۱۳۸۷)، فرآیندی که طی آن به صورت آگاهانه و ارادی، به منظور حصول به اهداف مشخص و مطلوب اندیشه و تصمیم‌گیری می‌شود. در پژوهشی که ذاکر صالحی (۱۳۹۱) در حوزه برنامه‌های توسعه که موضوع این گزارش است انجام داده است به اهمیت و جایگاه علم و فناوری در ایران در برنامه‌های توسعه پرداخته و یافته‌های جالب توجهی نیز حاصل شده است. یافته‌ها در قالب داده‌های منظم از

بررسی آماری و نیز گزارش آسیب‌شناختی، بیانگر برخی گسست‌ها و عدم تعادل‌ها است. جزیره‌ای شدن، عدم هماهنگی و انسجام نهادهای سیاست‌گذاری، ضعف رابطه بین رشد علم و تولید، عدم توان جذب سهم پژوهش از تولید ناخالص داخلی، از جمله عدم تعادل‌های مذکور است. در پژوهشی دیگر با عنوان تحلیل برنامه‌های توسعه در آموزش عالی، روشن و همکاران (۱۳۸۹) به طور کلی، عملکرد برنامه‌های توسعه کشور در بخش آموزش عالی پس از انقلاب را مورد نقد قرار داده و نشان می‌دهند که موفقیت برنامه‌های توسعه این بخش، عمدتاً در زمینه اهداف کمی و نه کیفی است و در مجموع شاهد عدم ارتباط منطقی میان اهداف کلان و سیاست‌های اجرایی است. به عبارت دیگر در برنامه‌های مربوط به بخش آموزش عالی، تحقیقات و فناوری تفاوت بسیاری میان تدوین برنامه و اجرای آن قابل مشاهده است.

در نظام آموزش عالی، برنامه‌ریزی با شناسایی روندها، گرایش‌ها، مسائل و مشکلات نظام، آمادگی لازم برای رویارویی با تغییرات و تحولات آتی را فراهم ساخته و با شناسایی وضع موجود، برای ترسیم وضعیت مطلوب در چارچوب برنامه‌ها و سیاست‌های بلندمدت، اقدام می‌کند. در عمل، برنامه‌ریزی کوششی برای استفاده موزون و متعادل از کلیه منابع فیزیکی، مالی و انسانی در جهت ارتقای سطح دانشگاه در داخل و در سطح بین‌الملل است. بنابراین ابزاری برای تمرکز عقل و دانش و مهارت‌های فنی در جهت تنظیم و اجرای نقشه‌هایی برای رشد و تکامل دانشگاه می‌باشد. پس از بُعد روش، می‌توان برنامه‌ریزی را پلی بین حقیقت‌یابی و پی‌ریزی خط مشی تصور کرد (برایسون¹، ۱۹۸۸). با این تعریف هر مؤسسه آموزش عالی باید هماهنگ با پیشرفت‌ها و تحولات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور، توسعه یافته و اهداف خود را بر اساس برنامه‌ریزی؛ به منظور پاسخگویی به تقاضای بازار کار برای نیروی انسانی ماهر و متخصص از یک سوی و پاسخگویی به تقاضای جامعه برای حل مشکلات به روش علمی از دیگر سوی، تدوین نماید. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی از طریق برنامه‌ریزی به عنوان بخشی از فرایند مدیریت نظام علمی و اجتماعی،

می‌توانند نقش راهبر علمی و آموزشی در مناطق خود ایفا نموده، از طریق نیازسنجی و آینده‌نگری با عنایت به واقعیت‌ها، آرمان‌های خود را طراحی و نقش کلیدی در تحولات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و توسعه کشور بر عهده داشته باشند.

روش پژوهش

مطالعه حاضر یک پژوهش توصیفی-تحلیلی است. این گونه تحقیقات نه تنها به توصیف و تشریح تمام یا یک بخش از واقعیات می‌پردازند، بلکه به توضیح و تبیین آن نیز اشاره و توجه دارند. مطالعات توصیفی، مطالعاتی را شامل می‌شوند که به دنبال هست‌ها هستند. یعنی قوانین و سیاست‌های برنامه‌های توسعه کشور موجود در واقعیات و طبیعت را کشف می‌کنند. اجرای تحقیق توصیفی (غیر آزمایشی) می‌تواند فقط برای شناخت بیشتر شرایط موجود با یاری دادن به فرایند تصمیم‌گیری باشد (سرمد و همکاران، ۱۳۷۹). همچنین با تحلیل احکام قانون در حوزه آموزش عالی و دانشگاه‌ها در برنامه‌های توسعه اول، دوم، سوم، چهارم، پنجم، و ششم و هر کدام از سیاست‌ها در شش برنامه مزبور استخراج، مقایسه و تحلیل شده است. در این مطالعه ابتدا تمامی احکام و تبصره‌های موجود در شش برنامه توسعه احصا شد، سپس به دلیل تمرکز و دقت بیشتر هر یک از این احکام بر اساس سیاست‌های مندرج در برنامه‌ها در جداولی طبقه‌بندی و سپس تحلیل گردید. تا بتوان به صدور احکام جدیدی متناسب با آن سیاست خاص در برنامه هفتم توسعه دست یافت. بنابراین ابتدا به تفکیک هر سیاست در شش برنامه توسعه، جدولی طراحی و هر یک از احکام به صورت مستند(با ذکر ماده و تبصره در هر برنامه) به تصویر کشیده شد، سپس احکام مندرج در برنامه در بخش آموزش عالی تحلیل و نسبت به پیشنهاد حکم جدید در این حوزه با توجه به سیاست مورد نظر اقدام شد.

برنامه‌های توسعه

برنامه‌ریزی برای توسعه در هر کشوری با توجه به نیازها و شرایط و مقتضیات آن کشور صورت می‌گیرد و ظرفیت‌ها و نیازهای هر کشوری نوع خاصی از برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و کوتاه مدت را مشخص می‌کند. در ایران نیز راهبردها و برنامه‌هایی برای توسعه به صورت بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت تهیه شده است

که برنامه‌های پنج ساله توسعه یکی از این دست برنامه‌ها می‌باشد. تدوین برنامه‌های پنج ساله توسعه بعد از پایان جنگ تحمیلی و از سال ۶۸ با تصویب اولین برنامه از این دست شروع شد و تا امروز ادامه دارد. یکی از حوزه‌های مهم در زیرمجموعه برنامه‌های توسعه، آموزش عالی است. توجه به آموزش عالی در برنامه‌های توسعه حاکی از دقت نظر مسئولان و برنامه‌ریزان به این مقوله مهم اجتماعی است که مسئولیت تربیت نیروی انسانی متخصص را در سطوح مختلف تحصیلی بر عهده دارد. تغییر و تحول در سیستم پویای دانشگاه و توسعه متعادل و نظام‌مند آن، نیازمند تفکر و عمل برنامه‌ریزی و مدیریت و سازگاری با محیط درون سازمانی و محیط بیرونی دانشگاه به منظور پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. از دیدگاه‌های مختلفی می‌توان به بحث در مورد «توسعه دانشگاهی» و آموزش عالی پرداخت. بدین جهت، بررسی و شناخت عوامل تأثیر گذار در فرآیند توسعه دانشگاهی می‌تواند نمایی از این تبیین‌ها را ترسیم نماید

دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی به عنوان شاخص‌ترین نهاد علمی که به امر آموزش انسان‌ها اهتمام می‌ورزد، موتور محرکه و مغز متفکر جامعه بوده و سکاندار حرکت به سمت توسعه پایدار می‌باشد. ماهیت بلندمدت بودن توسعه پایدار کشورها را به سمت طراحی نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری توسعه پایدار به جای تدوین یک برنامه جامع توسعه سوق داد و این امر تبدیل به دستور کار جهانی در قالب اسناد توسعه پایدار نمایان گشت. در نتیجه این تحولات، تدوین راهبرد ملی توسعه به عنوان ویتترین نظام برنامه‌ریزی توسعه پایدار در کشورهای مختلف گسترش یافت. روند سیاست‌گذاری نظام آموزش عالی در ایران حاکی از آن است که آموزش عالی باید ضمن توجه به بحران افزایش کمی و تنگناهای مالی، به حفظ، بهبود و ارتقای کیفیت نیز بپردازد. این نظام در صورتی از عهده وظایف و اهداف خود در جهت توسعه پایدار بر می‌آید که از نظر کیفیت آموزشی نیز در وضعیت مطلوبی باشد (غنچی و همکاران، ۱۳۹۱).

اهداف برنامه‌های توسعه

سازمان‌های بین‌المللی از جمله یونسکو^۱ برای عملیاتی کردن معیارهایی همچون اخلاق، احترام، مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی به زندگی اجتماعی، یکپارچگی اکولوژیکی، عدالت، برابری اقتصادی و اجتماعی، منفعت جامعه، برنامه‌ریزی آموزشی و تفکر راهبردی از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۴ را به عنوان دهه ملل متحد برای آموزش در توسعه پایدار اعلام کردند. هدف اصلی آن، یکپارچه کردن ارزش‌های ماندگار توسعه پایدار به منظور آماده کردن شهروندان برای رودررویی مستقیم با چالش‌های حال و آینده، تصمیم‌گیری توأم با مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی گوی در جهت یک جامعه پویا و زنده مورد توجه قرار می‌گیرد (دارابی و همکاران، ۱۳۹۲) با توجه تحویلی که طی بیش از شش دهه در مفهوم توسعه به وجود آمد، امروزه برخی دیگر از اهداف توسعه عبارتند از:

- دستیابی به رشد اقتصادی، رشد تولید سرانه جمعیت و در شکل کلان رشد سالانه تولید ناخالص ملی
- کاهش فقر مطلق، کاهش میزان جمعیتی که پایین‌تر از سطح استاندارد رفاه، خواه از نظر درآمد یا مصرف زندگی می‌کنند و به عبارت دیگر کم کردن نابرابری یعنی اختلاف درآمد و ثروت میان مردم.
- گسترش خدمات اجتماعی همچون دسترسی عمومی به بهداشت، آموزش، ارتباطات و اطلاعات.
- گسترش دموکراسی و مشارکت اجتماعی به عنوان عامل تحکیم بخش و تضمین‌کننده توسعه اقتصادی.

از این رو تمامی موارد فوق هدفی یگانه را دنبال می‌کنند و آن، جامعه‌ای است که با تأکید بر انسان، نیازهای مادی و معنوی را به نحو رضایت بخشی تأمین می‌کند (شیرزادی، ۱۳۸۹). مهمترین اهداف برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب در ایران در برنامه‌های اول و دوم و سوم به صورت مجزا تدوین شد، اما در سالهای پایانی برنامه سوم در یک برنامه‌ای بلند مدت با عنوان سند چشم‌انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴)

نوشته شد. در واقع این سند چشم انداز راهنما و افق بیست ساله پیش روی تدوین ۴ برنامه ۵ ساله توسعه (از برنامه چهارم تا پایان برنامه هفتم توسعه) را مشخص می نماید. به طوری که برنامه چهارم را به عنوان دروازه ورود به چشم انداز بیست ساله و برنامه هفتم توسعه را پایان این برنامه بلند مدت می دانند. از این رو مهمترین عناوین برنامه های توسعه بعد از انقلاب از برنامه اول تا پایان برنامه هفتم عبارت است از:

جدول شماره ۱: عناوین برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

برنامه‌های توسعه	سال	عنوان
برنامه اول	۱۳۶۸ - ۱۳۷۲	گسترش کمی و کیفی فرهنگ عمومی
برنامه دوم	۱۳۷۴ - ۱۳۷۸	تربیت نیروی انسانی مورد نیاز برای بکارگیری در تحقیقات به عنوان ابزار حل مشکلات و توسعه کشور
برنامه سوم	۱۳۷۹ - ۱۳۸۳	سیاست‌گذاری در نظام علمی کشور و تغییر نام وزارت فرهنگ و آموزش عالی به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
برنامه چهارم	۱۳۸۴ - ۱۳۸۸	ایجاد زیرساخت توسعه علمی و توسعه مبتنی بر دانایی
برنامه پنجم	۱۳۸۹ - ۱۳۹۴	اقتصاد دانش بیان و توسعه علم و فناوری
برنامه ششم	۱۳۹۴ - ۱۳۹۸	مقام اول علمی در منطقه
برنامه هفتم	۱۳۹۹ - ۱۴۰۴	مقام اول علمی در منطقه

چالش‌های پیش‌روی برنامه‌های توسعه در سطح کلان و به ویژه آموزش عالی در ارزیابی کلی از اجرای برنامه‌های توسعه کشور باید گفت با وجود تحولات و دستاوردهایی که در زمینه‌های مختلف از جمله اقتصادی، اما چالش‌های نظری و عملی متعددی در عدم تحقق و ترسیم ساختار اقتصادی مناسب تأثیرگذار بوده است که مهمترین آن عبارت است از:

۱. ضعف در ترسیم راهبرد و طراحی الگوی کلان اقتصادی: متأسفانه در عرصه اقتصادی راهبرد و الگوی کلان اقتصادی ترسیم نشده و برنامه‌های پنج ساله توسعه و سند چشم‌انداز و اقتصاد مقاومتی نیز که می‌توانست چالش نظری ساختار اقتصادی کشور را پاسخ داده و نقش مهمی در تحول ساختار اقتصادی کشور ایفا نماید، در عرصه عمل و اجرا، به طور کامل محقق نشد و در عمل دولت‌ها در عرصه اقتصادی به جای توجه به سیاست‌های ابلاغی بر اساس اولویت‌های فکری و گرایشات نظری خود عمل نموده زمانی اولویت به توسعه اقتصادی داده می‌شد و زمانی توسعه سیاسی اولویت داشت و در برهه‌ای عدالت محوریت یافت.

۲. وابستگی اقتصادی به نفت: شاید بتوان چالش اصلی اقتصاد ایران در ۴۰ سال گذشته را وابستگی به میراث شوم سال‌های قبل از انقلاب دانست. اعتیاد به نفت، میراثی بود که اقتصاد ایران نتوانست از آن رهایی یابد. اگرچه در سال‌های اخیر تحریم‌ها با همه سختی و فشارها توانست سهم نفت را از بودجه کشور کاهش دهد، اما در عمل بخش اجرایی حاکمیت، تدبیر مسئولان ارشد و سیاست‌گذاران برای رهایی از وابستگی اقتصاد به نفت را دور زد و در دهه ۸۰ با خالی کردن حساب ذخیره ارزی و در دهه ۹۰ با تلاش برای برداشت دولتی از صندوق توسعه ملی، سازوکارهای کاهش وابستگی بودجه به نفت را کم اثر کرد. با این حال اکنون اقتصاد کشور با درآمد صادرات غیر نفتی در حد درآمد صادرات نفت مواجه است و توانسته حاکمیت نفت در اقتصاد ایران را کم رنگ کند، اگرچه بخش‌های دیگر نظیر پتروشیمی نیز با معضل خام فروشی مواجه است، اما پررنگ شدن سهم این بخش و برخی بخش‌های دیگر مثل صادرات خدمات فنی و مهندسی و افزایش سهم مالیات در بودجه، نشان می‌دهد که از شدت اعتیاد اقتصاد ایران به نفت کاسته شده است.

۳. ساختار معیوب بانکداری کشور: یکی از عواملی که موجب شده تا در عرصه تحقق ساختار اقتصادی مناسب با مشکل روبرو باشیم، ساختار معیوب بانکداری کشور است که با وجود تحولاتی که در سیستم بانکی کشور پس از انقلاب اسلامی صورت گرفت و تلاش‌هایی برای تحقق بانکداری اسلامی انجام شد، اما هنوز نظام بانکداری کشور ما با مشکلاتی روبرو است و نقش مؤثری در تولید ایفا نمی‌کند.

۴. عدم تحقق کامل خصوصی‌سازی و دولتی بودن اقتصاد نیز از عوامل دیگری است که موجب شده تا تحول ساختاری مناسب در اقتصاد کشور صورت نگیرد. مشکلات و چالش‌های جدی پیش‌رو که در سطح کلان در بالا بدان‌ها اشاره شده است به نوبه خود بر زیرمجموعه‌های آن نیز اثرگذار خواهد بود و آموزش عالی نیز از پیامدهای آن به دور نخواهد بود.

در نظام سیاست‌گذاری آموزش عالی کشور در مرحله تدوین، عدم التزام به اصول علمی تدوین سیاست، سیاست‌گذاری غیرتعاملی، و ادراکات متفاوت سیاست‌گذاران از وضعیت موجود و مطلوب کشور، باعث می‌گردد سیاست‌هایی وضع شود که در مرحله اجرا، با مسائلی مواجه شود. پس از تدوین سیاست، در بین دو مرحله تدوین و اجرا نیز، فاصله سیاست‌گذاران و مجریان، کمبود وفاق عملی الزم در درون و بین مراجع سیاست‌گذاری و اجرا، عدم التزام مجریان به سیاست‌ها و نهایتاً عدم اشراف سیاست‌های سطح کلان در برنامه‌های عملیاتی، باعث می‌گردد اجرای سیاست‌ها با مشکلات فراوانی مواجه شود. در مرحله اجرا، سیاست‌هایی که به خوبی نیز وضع نشده‌اند، در اثر ناکارآمدی اداری نظام مدیریتی، نابسامانی و عدم هم‌افزایی کارکردی دستگاه‌های مختلف کشور، عدم ثبات مدیریت، کمبود نیروی انسانی شایسته، حاکمیت ملاحظات کوتاه مدت، به نحوی ضعیف اجرا می‌شود و نمی‌تواند آنگونه که انتظار می‌رود خروجی‌ها، پیامدها و آثار مورد نظر سیاست‌گذاران را محقق نماید. نهایتاً در مرحله سوم فرایند سیاست‌گذاری، به دلیل ارزیابی ناکامل و ارزیابی نکردن پیامدها و آثار اجرای سیاست‌ها، سیستم‌های اجرا و تدوین، بازخوردهای ناقصی دریافت می‌کنند و بدین ترتیب، نمی‌توانند کاستی‌های خود را به موقع و به درستی

برطرف نمایند (شریفزاده و همکاران، ۱۳۹۲) همچنین مسائلی همچون ضعف استقلال و قدرت ابتکار در دانشگاه‌های ایران، مدرک‌گرایی، عرضه‌گرایی، بی‌تناسبی برنامه‌ها و آموزش‌های دانشگاهی با نیازهای واقعی جامعه و بازار کار و جهان زندگی، درماندگی آنها از پرورش توانایی‌های تفکر انتقادی، خلاقیت و کارآفرینی، رشد کم از حداقل ضابطه معیارهای کیفی، موانع رشد و بالندگی هیأت علمی، عدم توسعه‌ی مطلوب همکاری‌های بین‌المللی و مانند آن از آثار و تبعات سیاست‌های آموزش عالی ما محسوب می‌شوند (فراستخواه، ۱۳۹۲).

مدیریت آموزش عالی با پذیرفتن پیچیدگی و پویایی سیستم آموزش عالی و مؤسسات آن در حکم سیستمی زنده، باید به طور دائم در پی درک حالتهای باشد که سیستم آموزش عالی به خود می‌گیرد تا بتواند وضعیت آن را با توجه به شرایط پیرامونی و درونی آن، در جهت اثربخشی و موفقیت بیشتر بهبود بخشد. به این دلیل برای روبرو شدن و مواجهه با چالش‌ها، لازم است در ساختار و محتوای دانشگاه‌ها و سازمان‌های دانشگاهی دوباره بازاندیشی کنیم و پیچیدگی‌های آن را بفهمیم. توسعه تفکر و سیستم‌های کارآمد برنامه‌ریزی نظام دانشگاهی ضمن اینکه می‌تواند نقش اساسی در تفکر بر پیچیدگی سازمان‌های دانشگاهی داشته باشد، زمینه مشارکت معنادار دانشگاه‌ها را در نهضت نرم‌افزاری و تولید علم و تحقق چشم‌انداز توسعه کشور نیز فراهم می‌سازد. نظام آموزش عالی و دانشگاهی کشور ما که در چشم انداز ۱۴۰۴ یعنی ۵ سال دیگر قرار است رتبه اول علم و فناوری در منطقه باشد، لازم است ابعاد مهم توسعه دانشگاهی که به‌طور حتم در بلوغ و توانمندسازی دانشگاه‌های کشور و در نوع توسعه و سازگاری آنها مؤثر است را مورد توجه ویژه قرار دهد. براین اساس، آموزش عالی و نظام دانشگاهی ما نیازمند مرحله‌ای دیگر با عنوان بازتعریف و سازماندهی در نقش و مأموریت‌های خود در فرآیند توسعه با رویکردی علمی و با مشارکت اجتماعات علمی است تا با ارزیابی مجدد از وضعیت خود، بتواند تغییرات لازم را برای سازماندهی دانش نظری و عملی برنامه‌ریزی در دانشگاه‌ها مهیا سازد. برای این کار توجه به استقلال و آزادی علمی در دانشگاه‌ها، حمایت هر چه بیشتر دولت از دانشگاه‌های توانمند به جای دخالت در تصمیمات آنها و تأکید بر کیفیت عوامل دانشگاهی به جای گسترش کمی بدون توجه به ضوابط و نیازهای زیرساختی

لازم (به دلیل افزایش هزینه‌ها)، توجه به تغییر و تحولات و توسعه سازمانی دانشگاه، اعطای اختیارات لازم برای توانمندسازی دانشگاه در طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه‌ای، اصلاح و بهبود کارکردهای دانشگاهی، مدیریت در توسعه ظرفیت‌های دانشگاه و منابع مالی، برخورداری از رویکرد سیستمی و اعتقاد به توسعه و برنامه‌ریزی دانشگاهی، و توجه به تعاملات و پاسخ‌گویی به نیازهای واقعی محیط، مدیریت علمی دانشگاه به جای مدیریت سیاسی از جمله مؤلفه‌های اساسی در توسعه متوازن و نظام مند دانشگاه‌ها است که نیازمند توجه از سوی مسئولان و سیاست‌گذاران آموزش عالی است (ثمری و همکاران، ۱۳۹۳).

به طور کلی موانع و آسیب‌های اصلی ساختار نظام آموزش عالی در اجرای برنامه‌های توسعه از ساختار وظیفه‌ای آن ناشی شده است. این موانع شامل مواردی چون؛ عدم انطباق ساختار با ویژگی‌های برنامه‌ها، عدم انطباق ساختار با محیط اجرای برنامه‌ها و عدم انطباق ساختار با اهداف برنامه‌ها می‌باشند که برآیندی از ساختار وظیفه‌ای نظام آموزش عالی و محدودیت‌های آن هستند. بدین منظور سه راهبرد فرهنگ مشارکتی، مدیریت ترکیبی یا نظام‌مند و ساختار ماتریسی به ترتیب اهمیت به عنوان راهبردهای رفع آسیب‌ها و موانع ساختاری نظام آموزش عالی در اجرای برنامه‌های توسعه معرفی شدند، به طوری که راهبردهای سه‌گانه ضمن همبستگی با همدیگر، بر اساس الگوی رگرسیونی نقش بزرگی را در آسیب‌زدایی ساختار این نظام بازی می‌کنند (اجتهادی و داوودی، ۱۳۸۶). همچنین، فقدان توجه کافی به تأخیر زمانی در برخی از برنامه‌ها است که منجر به عدم اثربخشی بسیاری از برنامه‌ها به‌خصوص ارتباط صنعت و دانشگاه، اشتغال فارغ‌التحصیلان و مهارت‌های کسب و کار، خواهد شد. رفتار نوسانی متغیرهای کیفی، نتیجه مورد انتظار این عدم توجه است و باید برای رفع این مشکل تمهیداتی اندیشیده شود (آذر و همکاران، ۱۳۹۲).

تجمیع و تحلیل احکام برنامه بر اساس سیاست‌های مندرج در شش برنامه توسعه (از برنامه اول تا پایان برنامه ششم)

جدول شماره ۲: تنفیذ احکام در برنامه‌های توسعه با توجه به سیاست ارتباطات و همکاری‌های بین‌المللی در یک نگاه

برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
حمایت و ارائه تسهیلات به فارغ-التحصیلان ایرانی	اعزام دانشجو به خارج - خرید تجهیزات لازم برای هیأت علمی (تبصره ۲.۹۱)	ماده ۱۵۳ - بند ج- دانش‌آموختگان دوره های روزانه دانشگاه‌های دولتی که قبل از پایان مدت تعهد خدمت خود (موضوع قانونت و اصلاحیه آن مصوب تأمین	ایجاد شعبه‌های دانشگاه‌های معتبر بین المللی در مناطق آزاد (ماده ۳۵ بندز) ماده ۴۷	افزایش فرصت‌های مطالعاتی اعضاء هیأت علمی در داخل و خارج از کشور و ایجاد مراکز تحقیقاتی و فناوری پیشرفته علوم و فنون در کشور، تسهیل ارتباط دانشگاه‌ها با دستگاه‌های	ماده ۶۴ - به منظور تحقق اقتصاد دانش بنیان، افزایش بهره‌وری، تنظیم رابطه متقابل تحصیل و اشتغال، گسترش همکاری و تعاملات فعال بین‌المللی

برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
دانشگاه‌های خارج از کشور که مایل به خدمت در دانشگاه‌های داخل کشور هستند (تبصره ۴۴).		وسایل و امکانات تحصیلی اطفال و جوانان ایرانی، مصوب ۱۳۵۳/۴/۳۰ و اصلاحیه آن مصوب ۱۳۵۸/۷/۳۰ عازم خارج از کشور هستند باید قبل از خروج نسبت به پرداخت هزینه های تحصیلی خود و با سپردن تعهد لازم اقدام کنند. بورسیه های خارج از کشور دستگاه‌های دولتی که تضمین وثیقه کافی برای بازگشت سپرده اند از این امر مستثنی هستند.	همکاری‌های بین‌المللی، اجازه داده می‌شود، واحدهای پژوهشی و فناوری و مهندسی مستقر در پارکهای علم و فناوری در جهت انجام ماموریت‌های محوله، از مزایای قانونی مناطق آزاد در خصوص روابط کار، معافیت‌های مالیاتی و عوارض، سرمایه‌گذاری خارجی و مبادلات مالی بین‌المللی برخوردار گردند.	اجرائی از جمله صنعت فراهم خواهد گردید (ماده ۱۶- الف).	و افزایش نقش مردم در مدیریت علمی و فناوری کشور:
استفاده از اعضای هیأت علمی غیرایرانی خارج از کشور (با اولویت مسلمان بودن) برای تدریس در دوره دکتری دانشگاه‌های داخل (تبصره ۴۶).	استفاده از اعضای هیأت علمی غیر ایرانی خارج از کشور (ترجیحاً مسلمان) برای تدریس در دوره دکتری داخل کشور و فراهم آوردن، تسهیلات		افزایش همکاری‌های بین‌المللی در فعالیتهای تحقیق و توسعه ((ماده ۴۸: بند ب)).	۱. گسترش ارتباطات علمی با مراکز و نهادهای آموزشی و تحقیقاتی معتبر بین‌المللی از طریق راه‌اندازی دانشگاه‌های مشترک، برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک، اجرای مشترک طرحهای پژوهشی و تبادل استاد و دانشجو با	الف- به دولت اجازه داده می‌شود به منظور ارتقای علمی و رقابت بین دانشگاه‌های کشور و تعاملات بین‌المللی در طی اجرای قانون برنامه نسبت به ایجاد واحدها و شعب آموزش عالی با مشارکت دانشگاه‌های معتبر

برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
<p>برای استفاده آنها از فرصت‌های مطالعاتی در کشور (تیسره ۹۰). ۱ و ۲</p>	<p>کشورهای دیگر با تأکید بر کشورهای منطقه و جهان اسلام به ویژه در زمینه‌های علوم انسانی، معارف دینی و علوم پیشرفته و اولویت‌دار جمهوری اسلامی ایران بر اساس نقشه جامع علمی کشور با هدف توسعه علمی کشور و توانمندسازی اعضاء هیأت علمی (ماده ۱۶- و- ۳).</p>			<p>بین‌المللی و دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی و فنی و حرفه‌ای و دانشگاه جامع علمی - کاربردی در داخل کشور در چهارچوب سیاستهای شورای عالی انقلاب فرهنگی اقدام نماید. نحوه سرمایه‌گذاری مشترک، تسهیل تعاملات ارزی و تردد اعضای هیأت علمی و دانشجویان در آیین‌نامه اجرائی که با پیشنهاد سازمان، سازمان اداری و استخدامی کشور و دستگاه‌های اجرائی ذیربط به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، مشخص می‌شود.</p>	
<p>به کارگیری فارغ-التحصیلان مؤسسات آموزش- عالی خارج از کشور - که از ارز دولتی استفاده کرده‌اند -</p>	<p>عقد تفاهم نامه علمی با دانشگاه‌های خارجی در جهت گسترش دوره-</p>	<p>تهیه برنامه ویژه‌ای در زمینه- های آموزشی و پژوهشی برای دانشگاه‌های مهم دولتی که قابل مقایسه با دانشگاه‌های معتبر بین المللی باشد (حداکثر تا پایان</p>	<p>۲. حمایت‌های قانونی لازم در راستای تشویق طرفهای خارجی قراردادهای بین‌المللی و سرمایه‌گذاری خارجی برای انتقال دانش فنی و بخشی از فعالیتهای</p>		

برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
در مناطق موردنیاز دولت (تبصره ۲۸)	های تحصیلات تکمیلی. ۱ و ۲		سال اول برنامه) (ماده ۴۹: بند ز).	تحقیق و توسعه مربوط به داخل کشور و انجام آن با مشارکت شرکتهای داخلی (ماده ۱۷-ج).	
همکاری با دانشگاه‌های خارجی به منظور توسعه و تکمیل دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری (تبصره ۴۷)			افزایش همکاریهای مؤثر بین المللی در عرصه پژوهش و فناوری (ماده ۴۶: بند د).	۳. ایجاد ساز و کار لازم برای مشارکت انجمنهای علمی، نخبگان و دانشمندان کشور در همایشها، کنفرانسها و مجامع علمی و پژوهشی بین‌المللی و برتر جهان و بهره‌گیری از توانمندیهای دانشمندان و نخبگان ایرانی در جهان و فراهم کردن فرصتهای مطالعاتی مناسب در داخل و خارج کشور (ماده ۱۸-ل).	ماده ۶۴ بند، د- به دانشگاه پیام نور اجازه داده می‌شود با همکاری دانشگاه‌های معتبر بین‌المللی و دانشگاه‌های داخلی نسبت به ایجاد قطب(هاب) بین‌المللی جهت ارائه آموزشهای مجازی (الکترونیکی)، نیمه حضوری، باز و از راه دور اقدام نماید.
تبصره ۴۷- به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی اجازه داده میشود به منظور توسعه و تکمیل دوره های			بازسازی راهبردهای پژوهشی، فناوری و آموزشی به منظور پاسخگویی مراکز علمی کشور به تقاضای اجتماعی در فضای رقابت فزاینده جهانی، (در سال اول برنامه) (ماده ۴۳: بند الف).	۱. به دانشگاه‌ها اجازه داده می‌شود بخشی از ظرفیت آموزشی خود را از طریق پذیرش دانشجوی خارجی با دریافت شهریه تکمیل کنند. در موارد خاص به منظور ترویج ارزشهای اسلامی و	

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول
	<p>انقلابی پذیرش دانشجوی خارجی با تصویب هیأت امناء بدون دریافت شهریه یا با تخفیف، مجاز است (ماده ۲۰- ط).</p>				<p>کارشناسی ارشد و دکترا با دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی کشورهای خارجی که با دولت جمهوری اسلامی ایران روابط دوستانه دارند، تفاهم نامه های علمی در زمینه مبادله استاد و دانشجو و تشکیل سمینارها و کنفرانس ها از طریق وزارتین فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی منعقد نمایند.</p>
	<p>۲. اجرای دوره‌های مشترک با دانشگاه‌های معتبر خارجی طبق ضوابط وزارتخانه‌های</p>				

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول
	<p>علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در این گونه شعب بلا مانع است.</p> <p>۳. دولت مکلف است حداکثر ظرف سه ماه از تاریخ درخواست داوطلب نسبت به اعطاء روادید (ویزا) و اجازه اقامت برای اعضاء هیأت علمی و دانشجویان خارجی این شعب دانشگاهی و جامعه المصطفی العالمیه اقدام کند (ماده ۲۰ - تبصره ۳).</p> <p>دانشجویان ایرانی این شعب دانشگاهی، همانند سایر دانشجویان از معافیت تحصیلی برخوردار خواهند بود (ماده ۲۰ - تبصره ۴).</p>				

با نگاهی به احکام، مواد و تبصره برنامه های توسعه اول تا پایان برنامه ششم توسعه در می‌یابیم که همه این اهداف و تبصره های مربوط به سیاست ارتباطات و همکاری های بین المللی به درستی و با توجه به شرایط موجود کشور نوشته و تنفیذ شد. برای مثال در برنامه های اول و دوم توسعه، که کشور از زیرساخت های لازم برای توسعه کمی در بخش تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکتری) برخوردار نبوده، از فرستادن استادان به فرصت های مطالعاتی برای خارج از کشور، دعوت از استادان خارجی غیر ایرانی ترجیحا کشورهای مسلمان و فارغ التحصیلان ایرانی مقیم خارج از کشور برای توانمند سازی توان علمی کشور در داخل و تربیت نیروی انسانی ماهر در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری با کمک استادان خارجی و عقد تفاهم نامه هایی با دانشگاه های خارجی برای گسترش توان علمی در تحصیلات تکمیلی بهره گرفته شد (تبصره ۴۶، ۴۴، ۲۸ و ۴۷ برنامه اول توسعه؛ تبصره های ۹۰ و ۹۱ برنامه دوم توسعه).

از قانون برنامه سوم توسعه که نام وزارت فرهنگ و آموزش عالی به وزارتخانه علوم، تحقیقات و فناوری تغییر یافت، نتیجه این تغییرات را به طور محسوسی در برنامه چهارم توسعه که دروازه ورود به اهداف و افق بلند مدت ۲۰ ساله جمهوری اسلامی است، می توان مشاهده کرد. از برنامه چهارم توسعه تا پایان برنامه ششم توسعه جنس احکام در بخش همکاری های بین المللی وسعت و جان تازه ایی یافت به گونه ایی که از سال ۱۳۸۳ به بعد نه تنها در بخش تبادل استاد و دانشجو بلکه عقد تفاهم نامه هایی برای گسترش ارتباطات علمی با مراکز و نهادهای آموزشی و تحقیقاتی و انجام پژوهش های موثر بین المللی، ایجاد شعبه های مشترک از دانشگاه های معتبر در مناطق آزاد کشور و ملزم دانستن دانشگاه به پاسخگو بودن در تراز بین المللی و داشتن برنامه ایی در مقایسه با دانشگاه های معتبر جهان را در احکام مذکور دیده می شود (ماده های ۴۳، ۳۵، بند الف، ۴۶، بند د، ماده ۴۷، ۴۸، بند ب و ۴۹ بند ز). در برنامه های پنجم و ششم توسعه نیز احکام فوق الذکر به نوعی تنفیذ یافته و برای اولین بار در برنامه پنجم توسعه ایجاد ساز و کار لازم برای مشارکت انجمن های علمی، نخبگان و دانشمندان کشور در همایش ها و کنفرانس های بین المللی و برتر جهان را و برای نخستین بار پذیرش دانشجوی خارجی و فراهم ساختن زمینه های لازم برای حضور

آنان در دانشگاه های ایران برای نمونه اعطاء رویداد (ویزا) به دانشجویان ظرف سه ماه در برنامه پنجم مورد مذاقه قرار گرفت . در برنامه ششم توسعه در بخش همکاری های بین المللی افزون بر تنفیذ موارد مذکور برای نخستین بار در ماده ۶۴ بند الف دولت به دانشگاه های فنی و حرفه ایی و جامع علمی - کاربردی اجازه داده شد به منظور ارتقای سطح علمی و رقابت بین دانشگاه های کشور در چارچوب سیاست های شورای انقلاب فرهنگی به ایجاد واحدها و شعب آموزش با مشارکت دانشگاه های معتبر دنیا اقدام نماید . و در حکم دیگر مقرر شد به دانشگاه پیام نور اجازه داده شود که با همکاری دانشگاه های معتبر دنیا و دانشگاه های داخلی کشور نسبت به ایجاد قطب (هاب) آموزش مجازی (الکترونیکی) اقدام نماید در ماده ۶۴ بند د.

با نگاهی به همه احکام مندرج در این شش برنامه توسعه در خصوص سیاست همکاری های بین المللی می توان دریافت ، که همه احکام از یک انسجام و درک زمانی برخوردار بوده اند . به گونه ایی که در دو سه برنامه اول که توسعه کمی در بخش تحصیلات تکمیلی نبوده بیشتر احکام معطوف به فرصت های مطالعاتی ، عقد تفاهم نامه گسترش تحصیلات تکمیلی و دعوت از استادان خارجی ؛ سرانجام از برنامه چهارم توسعه که نقطه عطف برنامه های توسعه در ایران است از آن زمان به بعد این ارتباط ها افزون بر موارد پیشتر اشاره شده معطوف به عقد تفاهم نامه در خصوص پژوهش و تحقیقات و راه اندازی و اجرای دوره های مشترک و پژوهش های مشترک و تاسیس شعب خارجی در ایران .... است . به لحاظ وسعت و پراکندگی موضوعی و حتی تنوع موضوع ارتباطات بین المللی در این شش برنامه به وضوح مشخص است ، اما آنچه نظر خواننده را به خود جلب میکند این است که تا چه حد این احکام اجرایی و عملیاتی شده اند ؟ برای نمونه چقدر بحث تردد استاد و دانشجو و صدور رواید برای دانشجویان خارجی در بازه زمانی سه ماهه تحقق یافته است ؟ این دانشجویان بیشتر از کدام کشورها و در چه رشته هایی تحصیل میکنند ؟ همه این موارد می تواند به ما در صدور احکام در این حوزه برای برنامه توسعه هفتم در آینده کمک نماید .

اما آنچه به ذهن متبادر می‌شود با توجه به شیوع پاندمی کووید-۱۹ جلب و جذب دانشجویان خارجی با توجه به مشکلات تردد آنها به لحاظ وجود پاندمی و هزینه‌های بالای تحصیل در دانشگاه‌های معتبر دنیا و همچنین توجه به زیر ساخت‌هایی برای دسترسی عادلانه‌تر و همگانی‌تر در شرایط بحرانی چون پاندمی و استفاده از تجربه دانشگاه پیام نور به عنوان هاب آموزش‌های الکترونیکی می‌توان به عنوان احکامی پیشنهادی در برنامه هفتم توسعه با توجه به سایر مطالعات پیش‌بایست و گزارش‌های تخصصی اقدام نمود.

جدول شماره ۳: تنفیذ احکام در برنامه‌های پایش سالانه برنامه های توسعه در یک نگاه

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
			به منظور حسن اجرای قانون برنامه سوم، رئیس جمهور گزارش نظارت و ارزیابی پیشرفت هر سال برنامه را حداکثر تا شهریور ماه سال بعد به مجلس شورای اسلامی ارائه می‌دهد (ماده ۱۹۸). پایش سالانه برنامه در سال سوم برای اولین بار			

به منظور نظارت بر حسن اجرای برنامه های توسعه به صورت پایش سالانه حکمی در این خصوص برای نخستین بار در برنامه سوم توسعه ارائه شد، هر چند این حکم در سایر برنامه های توسعه بعد از خود تنفیذ نیافت، اما سنت پایش سالانه برنامه های توسعه توسط تمامی دستگاه های اجرایی و ارسال آن به سازمان برنامه و سایر نهادهای نظارتی به امری نهادینه تبدیل شد. اگرچه در برخی از سالها توجه چندانی به ارسال گزارش های سالانه نشده است! . با این همه تا زمانی که نویسندگان برنامه های آتی از وضعیت گذشته و موجود برنامه های در حال اجرا اطلاعی نداشته باشند؛ تدوین برنامه های جدید اگرچه با رعایت تمام استانداردها انجام شود، همچنان بی پایه و اساس خواهد بود.

جدول شماره ۴: تنفیذ احکام در برنامه‌های توسعه با توجه به سیاست ارزیابی و نظارت در یک نگاه

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	<p>استقرار نظام جامع نظارت و ارزیابی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی بر اساس شاخصهای مورد تأیید وزارتخانه‌های مذکور منوط به عدم مغایرت با مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی با هدف ارتقاء کیفیت آموزشی و پژوهشی (ماده ۱۵- و). تبصره - پس از استقرار نظام جامع نظارت و ارزیابی و تضمین کیفیت، هر گونه گسترش و توسعه رشته‌ها، گروه‌ها و مقاطع تحصیلی موکول به رعایت شاخص‌های ابلاغی از سوی وزارتخانه‌های ذربط توسط دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی است. وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی حسب مورد مجازند عملیات اجرایی سنجش و کیفیت و رتبه بندی را بر اساس این نظام به مؤسسات مورد تأیید در بخش غیر دولتی واگذار نمایند.</p>	<p>ارزیابی مستمر دانشگاه‌ها (ماده ۴۹: بند ج).</p>				
	<p>استقرار نظام یکپارچه پایش و ارزیابی علم و فناوری کشور تحت نظر شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری با هماهنگی مرکز آمار ایران جهت رصد وضعیت علمی کشور در مقیاس ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی و تعیین میزان دستیابی به اهداف اسناد بالادستی مبتنی بر نظام فراگیر و پویای آمار ثبتی و ارائه گزارش سالانه به کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی (ماده ۱۶- و- ۶).</p>					

ارزیابی مستمر دانشگاه ها برای نخستین بار در برنامه چهارم توسعه ماده ۴۹ بند ج مطرح شد و سپس در برنامه پنجم توسعه در ماده های ۱۵ بند و ۱۶ بند و تنفیذ یافت. در برنامه ششم هیچگونه حکمی در این خصوص موجود نیست. مبحث نظارت و ارزیابی تضمین کیفیت امری نیست که در یکی دو برنامه ارائه شود و سپس به حال خود رها شود. پیشنهاد می شود یا به صورت حکمی دائمی در برنامه های توسعه منظور شود یا اینکه پس از استقرار نظام جامع ارزیابی به سایر جنبه های آن توجه و تاکید شود. زیرا جمله بسیار زیبایی در مورد کیفیت هست شاید آن را شنیده باشید. رسیدن به کیفیت و حفظ آن اتفاقی نیست و برای رسیدن به کیفیت همواره نیازمند برنامه ریزی های دقیق و عزمی جدی است. نظام آموزش عالی از برنامه سوم توسعه زمزمه کیفیت دارد و حتی به دنبال استقرار آن هست و همچنان ناکام در این امر بسیار مهم.

جدول شماره ۵: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست آیین نامه ارتقاء در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
						<p>بازنگری آئین نامه ارتقاء اعضای هیأت علمی به نحوی که تا پنجاه درصد (۵۰٪) امتیازات پژوهشی اعضای هیأت علمی معطوف به رفع مشکلات کشور باشد. برای تحقق این امر تمهیدات لازم برای ارتقاء هیأت علمی از جمله توسعه و تقویت دوره های تحصیلات تکمیلی، افزایش فرصت های مطالعاتی اعضای هیأت علمی در داخل و خارج از کشور و ایجاد مراکز تحقیقاتی و فناوری پیشرفته علوم و فنون در کشور، تسهیل ارتباط دانشگاه ها با دستگاه های اجرایی از جمله صنعت فراهم خواهد گردید (ماده ۱۶- الف).</p>

ماده ۱۶ بند الف به موضوع بسیار پر چالشی اشاره دارد که همواره دغدغه دانشگاهیان به ویژه اعضای هیات علمی بوده و هست. از این رو در باره بازنگری آیین نامه ارتقا که فقط در برنامه پنجم توسعه به آن پرداخته شده است. به نظر می رسد این موضوع همچنان می تواند به عنوان حکمی قابل تامل در برنامه هفتم لحاظ شود. با انجام یک مطالعه پیش بایست در خصوص آیین نامه ارتقا و با تاکید بر گروه های تحصیلی مختلف به ویژه در رشته های علوم انسانی آیین نامه ارتقاء نیاز به بازنگری دارد. زیرا با یک متر و یا با یک وسیله سنجش یکسان نباید مسایل متفاوت را سنجید. ماهیت ارزیابی فعالیت های پژوهشی در رشته های مختلف تحصیلی به ویژه در شرایط تحریمی و آسان نبودن و یا اکان نداشتن چاپ مقالات ISI اچندان معتبر، مناسب و منصفانه نیست.

جدول شماره ۶: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست بازنگری برنامه های درسی در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
				بازنگری در رشته های دانشگاهی براساس نیاز بازار کار (ماده ۴۹: بند ۵).	بازنگری متون، محتوا و برنامه های آموزشی و درسی دانشگاهی مبتنی بر آموزه ها و ارزشهای دینی و هویت اسلامی - ایرانی و انقلابی و تقویت دوره های تحصیلات تکمیلی با بهره گیری از آخرین دستاوردهای دانش بشری، با اولویت نیاز بازار کار (ماده ۱۵- الف).	ماده ۶۴ بند ب، تبصره ۲ - دولت نسبت به تحول و ارتقای علوم انسانی در دانشگاه ها در ابعاد اسلامی سازی، بومی سازی، کارآمدی و روزآمدی با ایجاد تغییرات یا اصلاحات در امور مربوط به سرفصل ها و کتاب های درسی و تربیت استاد و انتخاب دانشجو اهتمام ورزیده و آنرا در اولویت قرار دهد.
					تدوین و ارتقاء شاخصهای کیفی به خصوص در رشته های علوم انسانی به ویژه در رشته های علوم	

برنامه هشتم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	قرآن و عترت و مطالعات میان رشته‌ای با بهره‌گیری از امکانات و توانمندیهای حوزه‌های علمیه و تأمین آموزشهای مورد نیاز متناسب با نقش دختران و پسران (ماده ۱۵-ب).					
	نهادینه کردن تجارب علمی و عملی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس با انجام فعالیتهای آموزشی، پژوهشی و نظریه‌پردازی در حوزه‌های مرتبط (ماده ۱۵-ج).					

پس از ابلاغ آیین نامه تفویض اختیار در پایان برنامه سوم مبنی بر اعطالی اختیارات به دانشگاه های دارای هیات ممیزه در رابطه با تدوین و بازنگری برنامه های درسی برای نخستین بار در برنامه چهارم توسعه در ماده ۴۹ بند د به بازنگری رشته های دانشگاهی با محوریت بازار کار به گونه ایی که دانش آموختگان رشته های دانشگاهی بهتر بتوانند در بازار کار جذب شوند و کارفرمایان هم نسبت به جذب و استخدام دانش آموختگانی که بتواند نیاز بازار کار و صنعت را برآورده سازد،علاقه بیشتری نشان بدهند ؛ بحث بازنگری متون و محتوای برنامه های درسی در برنامه های پنجم و ششم توسعه نیز تنفیذ شد، اما این بار بیشتر با رنگ و بوی ارزشی و ایدئولوژیکی همراه بود .

در ماده ۱۵ برنامه پنجم توسعه در سه بند الف، ب و ج تنفیذ یافت. به گونه ای که به اولویت نیاز بازار کار فقط در آخر بند الف اشاره کوچکی شده است، بر همین اساس در برنامه ششم توسعه هم با اهمیت نقش شورای تحول به ویژه در رشته های علوم انسانی در ابعاد اسلامی سازی، روز آمدی، بومی سازی و کارآمدی به اصلاحات و تغییراتی در باره سر فصل ها اشاره شده است.

ضرورت دارد به این مهم اشاره شود که ما نمی توانیم در یک جا به دانشگاه در قالب آیین نامه تفویض اختیار در سال ۱۳۷۹ بگوییم به منظور پاسخگو بودن و ارتقای توان علمی به تدوین و بازنگری برنامه های درسی خود پرداز و سپس با مداخله کردن در امور دانشگاه بگوییم چگونه سر فصل و محتوا بنویسید و با چه روش هایی آموزش بدهید و یا با ایجاد شورای تحول سرنوشت رشته های علوم انسانی را با یک بام و چند هوا مواجه کنیم. که همه اینها منجر به تعدد مراکز تصمیم گیری و موازی کاری در مورد بازنگری دروس قدیمی و تدوین دروس جدید می شود. دانشگاه ها به ویژه دانشکده های علوم انسانی چندان از وضعیت پیش آمده راضی و خرسند نیستند و همه این موارد می تواند آسیب زا باشد. به نظر می رسد در این مورد وزارت علوم باید تکلیف دانشگاه ها را با توجه به رویکرد تمرکز و عدم تمرکز مشخص نماید. و با صدور احکامی دایمی سرنوشت دانشگاه را یک بار برای همیشه به خود دانشگاهیان واگذار نماید.

جدول شماره ۷: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست بخش غیر دولتی در یک نگاه

برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
			ماده ۱۴۴. الف. در مواردی که اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی برای احداث، توسعه تکمیل	پس از استقرار نظام جامع ارزیابی و تضمین کیفیت وزارتخانه علوم، تحقیقات و فناوری و	ماده ۶۴، بند پ- کلیه شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکتهای وابسته و تابعه به
		تأسیس صندوق های غیردولتی، به منظور حمایت دولت از فعالیت های پژوهشی و فناوری بخش غیردولتی. توجه شود که گفته			

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
<p>استثنای صندوق های بیمه و بازنشتگی موظفند به منظور حمایت از پژوهش های مساله محور و تجاری سازی پژوهش و نوآوری، در اجرای سیاستهای کلی برنامه ششم معادل حداقل سه درصد (۳) از سود قابل تقسیم سال قبل خود را برای مصرف در امور تحقیقاتی و توسعه فناوری در بودجه سالانه، زیر نظر شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری منظور نمایند.</p>	<p>بهداشت، درمان و آموزش پزشکی حسب مورد مجازند عملیات اجرایی سنجش کیفیتو رتبه بندی را بر اساس این نظام به موسسات مورد تایید غیر دولتی واگذار کند (تبصره ماده ۱۵ بندو)</p>	<p>و تجهیز فضاهای آموزشی، پرورشی و ورزشی و خوابگاه و سالن های غذاخوری و کتابخانه ها و خوابگاههای دانش آموزی و دانشجویی وابسته به وزارت آموزش و پرورش و دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی در چارچوب مصوبات شورای برنامه ریزی و توسعه استان و در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی در چارچوب طرح جامع و یا طرح توسعه آنها هزینه هایی را انجام میدهند ، این هزینه ها به عنوان هزینه های قابل قبول</p>	<p>نمی شود بخش خصوصی [ماده ۱۰۰].</p>			

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
		<p>مالیاتی مورد محاسبه قرار میگیرد ب. اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی که اموال خود را مانند ساختمان، منازل مسکونی، باغ، زمین، سهم الارث به آموزش و پرورش، دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و نیروی مقاومت بسیج (شامل ردها) و حوزه های علمیه و دانشگاه آزاد اسلامی و مراکز تحقیقاتی وابسته به دانشگاهها و سازمان تربیت بدنی انتقال می دهند از پرداخت هر گونه عوارض و مالیات نقل و انتقال معاف می باشند. بند الف ماده ۱۵۴. به دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی</p>				

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
		کشور و مراکز تحقیقاتی مصوب اجازه داده میشود با رعایت مراتب زیر نسبت به تشکیل شرکتهای دولتی خدمات علمی، تحقیقاتی و فنی با مقررات خاص و تابع قانون تجارت مبادرت کنند.				
	به منظور افزایش کارایی مأموریتهای اصلی دانشگاهها در امور آموزش، پژوهش و فناوری در هر سال حداقل بیست درصد (۲۰٪) از امور خدمات رفاهی دانشجویان از نظر ساختاری از بدنه	خدمات این شرکتهای صرفا در محدوده تحقیقات و خدمات علمی و فنی است که شرکتهای و مؤسسات بخش غیردولتی و غیر عمومی قادر به انجام آنها نیستند و دانشگاه را از اهداف اصلی	حمایت از تأسیس مراکز پژوهشی بخش غیردولتی (ماده ۱۰۱). حمایت مالی از طرحهای تحقیقاتی که توسط دستگاههای دولتی به مؤسسههای آموزش عالی دولتی و غیردولتی سفارش داده می شود (ماده ۱۰۲).			

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	<p>دانشگاه‌ها جدا و به بخش غیردولتی واگذار گردد (ماده ۲۰-د).</p>	<p>آموزشی و پژوهشی خود دور نمیکند.</p>	<p>ماده ۱۵۲ - بند ه- به دولت اجازه داده می‌شود به طرح‌های سرمایه گذاری بخش خصوصی در زمینه ایجاد و توسعه واحدهای آموزش عالی، در صورت انطباق با ضوابط و سیاست های آموزش عالی کشور، از محل بودجه عمومی، یارانه سود اعتبارات بانکی اعطا کند، ایجاد آموزشکده‌های غیردولتی غیرانتفاعی به منظور توسعه دوره های کاردانی علمی - کاربردی در اولویت استفاده از تسهیلات بانکی مذکور خواهند بود.</p>			

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
		<p>۲. حداکثر چهل و نه درصد (۴۰٪) از سهامداران این شرکتها اعضای هیأت علمی، کارشناسان پژوهشی، تکنسینها و کارکنان همان دانشگاه، مؤسسه آموزش عالی و مرکز تحقیقاتی و پژوهشی بوده و سهامداران و شرکت مربوطه از محدودیت قانون منع مداخله وزراء و نمایندگان مجلسین، دولت و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۱۳۷۷/۱۰/۲۲</p>	<p>ماده ۱۵۳ ضمن تداوم و تقویت کمک‌های دولت به صندوق‌های رفاه دانشجویان و تأمین امکانات رفاهی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دولتی، به منظور بهبود شرایط و امکانات رفاهی دانشجویی، ساماندهی نظام اعطای یارانه و هدایت کمک‌های دولت به سمت دانشجویان کم درآمد:</p> <p>الف- بخشی از ما به ازای ریالی تسهیلات رفاهی که توسط دانشگاه در اختیار دانشجو قرار می‌گیرد به عنوان وام قرض الحسنه بلندمدت از صندوق‌های رفاه تلقی می‌شود و استفاده کنندگان از خدمات مذکور موظف به پرداخت آن در اقساط بلندمدت پس از فراغت از تحصیل هستند.</p> <p>ب- وجوه حاصل از بازپرداخت اقساط فوق، صرف بهبود شرایط و</p>	<p>تبصره ۹۲ - جهت تشویق بخش غیر دولتی به سرمایه‌گذاری در زمینه آموزش عالی کشور، دولت موظف است تسهیلات بانکی در اختیار دانشگاه‌های غیر دولتی قرار داده و از سایر حمایت‌های تشویقی برخوردار نماید. همچنین به منظور کمک به دانشجویان دانشگاه‌های غیر دولتی دولت موظف است حتی المقدور تسهیلات بانکی به صورت وام بلندمدت در اختیار صندوق‌های رفاه دانشجویان دانشگاه‌های غیر دولتی قرار</p>		

برنامه هشتم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
			امکانات رفاهی از قبیل خوابگاه‌ها به دانشجویان واجد شرایط خواهد شد.	دهد تا بخشی از دانشجویان این دانشگاه‌ها بتوانند با استفاده از این وام شهریه خود را پرداخت و پس از فراغت از تحصیل به تدریج بازپرداخت نمایند.		

جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که سیاست حمایت و تشویق بخش غیر دولتی از برنامه دوم توسعه با تبصره ۹۲ آغاز شد و تا پایان برنامه ششم این سیاست در اشکال مختلف تنفیذ و یا ادامه داشت. این سیاست در برنامه سوم توسعه در ماده ۱۰۰ با تاکید بر این نکته که منظور از غیر دولتی بخش خصوصی نیست، به تشویق در تاسیس صندوق‌های غیر دولتی پرداخت (ماده ۱۰۰). حمایت از مراکز پژوهشی غیر دولتی ماده ۱۰۱ و همچنین حمایت از طرح‌های تحقیقاتی که توسط دستگاه‌های دولتی به مؤسسه‌های آموزش عالی دولتی و غیردولتی سفارش داده میشود (ماده ۱۰۲) نیز اشاره شد. نکته قابل توجه دیگر این است که در برنامه سوم توسعه در ماده ۱۵۲ به صراحت به دولت اجازه داده می‌شود به طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه ایجاد و توسعه واحدهای آموزش عالی و .... اقدام نماید!!!، در برنامه چهارم توسعه (ماده ۱۴۴ بندهای الف و ب) به طور مبسوط به تدوین سیاست غیر دولتی بدین شرح پرداخت. در مواردی که اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی برای احداث، توسعه تکمیل و تجهیز فضاهای آموزشی، پرورشی و ورزشی و خوابگاه و سالن‌های

غذاخوری و کتابخانه ها و خوابگاههای دانش آموزی و دانشجویی وابسته به وزارت آموزش و پرورش و دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی در چارچوب مصوبات شورای برنامه ریزی و توسعه استان و در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی در چارچوب طرح جامع و یا طرح توسعه آنها هزینه هایی را انجام میدهند ، این هزینه ها به عنوان هزینه های قابل قبول مالیاتی مورد محاسبه قرار میگیرد ب. اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی که اموال خود را مانند ساختمان، منازل مسکونی، باغ، زمین، سهم الارث به آموزش و پرورش، دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و نیروی مقاومت بسیج و حوزه های علمیه و دانشگاه آزاد اسلامی و مراکز تحقیقاتی وابسته به دانشگاهها و سازمان تربیت بدنی انتقال می دهند از پرداخت هر گونه عوارض و مالیات نقل و انتقال معاف می باشند. در همین برنامه در(ماده ۱۵۴ بند الف). به دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور و مراکز تحقیقاتی مصوب اجازه داده شد با رعایت مراتب زیر نسبت به تشکیل شرکتهای دولتی خدمات علمی، تحقیقاتی و فنی با مقررات خاص و تابع قانون تجارت مبادرت کنند.

در برنامه پنجم توسعه همانگونه که پیشتر توضیح داده شد که نظام جامع ارزیابی و تضمین کیفیت که در برنامه چهارم مقرر شده بود دربرنامه پنجم تصریح شد که پس از استقرار نظام جامع ارزیابی و تضمین کیفیت وزارتخانه علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی حسب مورد مجازند عملیات اجرایی سنجش کیفیت و رتبه بندی را بر اساس این نظام به مؤسسات مورد تایید غیر دولتی واگذار کند (تبصره ماده ۱۵ بندو) ایضا به منظور افزایش کارآیی مأموریتهای اصلی دانشگاهها در امور آموزش، پژوهش و فناوری در هر سال حداقل بیست درصد (۲۰٪) از امور خدمات رفاهی دانشجویان از نظر ساختاری از بدنه دانشگاهها جدا و به بخش غیردولتی واگذار گردد (ماده ۲۰-۵). در برنامه ششم توسعه نیز در رابطه با تقویت بخش غیر دولتی در (ماده ۶۴، بند پ) آمده که کلیه شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکتهای وابسته و تابعه به استثنای صندوق های بیمه و بازنشستگی موظفند به منظور حمایت از

پژوهش های مساله محور و تجاری سازی پژوهش و نوآوری، در اجرای سیاستهای کلی برنامه ششم معادل حداقل سه درصد (۳۷) از سود قابل تقسیم سال قبل خود را برای مصرف در امور تحقیقاتی و توسعه فناوری در بودجه سالانه، زیر نظر شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری منظور نمایند. به نظر می رسد با وضعیت اقتصادی که سالهاست دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی، به لحاظ منابع مالی با آن مواجه بوده و هستند و بزرگترین چالش دانشگاه ها تنوع بخشی به منابع مالی است، کارگروه مربوطه با توجه به احکام مندرج در قوانین شش برنامه توسعه و با توجه به وضعیت پاندمیکی که دانشگاه ها و اساسا نظام آموزشی ما با آن مواجه است حکمی متناسب که در تناقض با سایر احکام پیشین نباشد را ارائه نماید.

جدول شماره ۸: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست بودجه تحقیقات در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
				وزارتین برای تامین بخشی از هزینه های خود نسبت به پذیرش دانشجویان خارجی و دانشجویان ایرانی که در دانشگاه های سایر کشورها مشغول به تحصیل هستند، اقدام نمایند(ماده ۲۵بندج)	هزینه سرانه تربیت نیروی انسانی متخصص مورد تقاضای کشور بر اساس هزینه های آموزشی و هزینه های خدمات پژوهشی، تحقیقاتی و فناوری مورد حمایت را در چهارچوب بودجه ریزی عملیاتی برای هر دانشگاه و مؤسسه آموزشی، تحقیقاتی و فناوری دولتی محاسبه و به طور سالانه تأمین کند (ماده ۲۰- الف- ۱).	ماده ۶۴، بند ب- به منظور تحقق اقتصاد دانش بنیان، افزایش بهره وری، تنظیم رابطه متقابل تحصیل و اشتغال، گسترش همکاری و تعاملات فعال بین المللی و افزایش نقش مردم در مدیریت علمی و فناوری کشور: ب- کلیه دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و دستگاه های موضوع ماده (۵۰) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
						<p>از مقررات مالی دولت (۱) مصوب ۱۳۸۴/۸/۱۵ مکلفاند علاوه بر اعتبارات پژوهشی که ذیل دستگاه در قوانین بودجه سالانه منظور شده است، یک درصد (۱٪) از اعتبارات تخصیص یافته هزینه‌های به استثنای فصول (۱) و (۶) و در مورد شرکت‌های دولتی از هزینه‌های غیرعملیاتی را برای امور پژوهشی و توسعه فناوری هزینه کنند.</p>
		<p>ماده ۱۵۰، بند ج- آیین‌نامه اجرائی این ماده شامل میزان و چگونگی هزینه نمودن اعتبار بند (الف) این ماده و پیش بینی الزامات و تشویقات قانونی طی مدت سه ماه پس از تصویب این قانون بنا به پیشنهاد مشترک سازمان برنامه و بودجه و سازمان امور اداری</p>			<p>معادل درآمدهایی که مؤسسات و مراکز آموزش عالی، پژوهشی و فناوری و فرهنگستانها در هر سال از محل تبرعات، هدایا و عواید موقوفات جذب می‌نمایند از محل درآمد عمومی نیز به عنوان اعتبارات تملک دارائیهای سرمایه‌ای تأمین و محاسبه می‌گردد (ماده ۲۰-ج).</p>	<p>ماده ۶۴ بند ب، تبصره ۱ - دستگاه‌های مذکور ضمن رعایت چهارچوب نقشه جامع علمی کشور و اولویت‌های تحقیقاتی دستگاه ذی ربط که به تصویب شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری می‌رسد مکلفاند نحوه هزینه کرد این بند را هر شش ماه یکبار به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری و مرکز</p>

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
<p>آمار ایران گزارش دهند. شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری موظف است گزارش عملکرد این بند را به طور سالانه حداکثر تا پایان مردادماه به مجلس شورای اسلامی ارائه کند. همچنین مرکز آمار ایران مکلف است سالانه اطلاعات مربوط به هزینه کرد تحقیق و توسعه را منتشر نماید.</p>			<p>و استخدامی کشور به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.</p>			
<p>ماده ۶۵ بند ب، ت- دولت موظف است با تشویق خیرین و واقفین و رفع موانع موجود، به گونه‌ای برنامه‌ریزی نماید تا سهم وقف و خیریه از تأمین مالی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی و فناوری افزایش یابد. خیرینی که طرح‌هایی را برای حمایت و توسعه آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری‌های فناورانه به انجام برسانند، مشمول مزایا و حمایت‌های مربوط به خیرین مدرسه‌ساز خواهند شد. در دوره‌های</p>			<p>ماده ۱۵۴ - بند ب- نحوه هزینه اعتبارات جاری و اختصاصی برنامه تحقیقات دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی که تابع قانون مربوط به مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص ترکیب هیأت‌امناء دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی مصوب ۱۳۷۶/۴/۳ و قانون نحوه انجام امور مالی و معاملاتی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و</p>			

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
<p>که اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی برای احداث، توسعه و تکمیل و تجهیز فضاهای آموزشی و کمک آموزشی، پژوهشی، ورزشی و خدمات رفاهی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی هزینه نمایند این هزینه ها به عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی مورد محاسبه قرار گیرد.</p>			<p>پژوهشی مصوب ۱۳۷۶/۴/۳ و قانون نحوه انجام امور مالی و معاملاتی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقات مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۱۸ /۲/ پژوهشی مصوب هستند، صرفاً تابع قوانین مذکور و آیین‌نامه‌های مربوطه بوده و از شمول قوانین و مقررات عمومی و مؤسسات دولتی به استثنای ماده (۳۱) قانون محاسبات عمومی - مستثنی می باشد. درآمدهای حاصل از خدمات پژوهشی مراکز تحقیقاتی درآمد اختصاصی مراکز مذکور محسوب می گردند.</p>			
	<p>اعتبارات هزینه‌ای و تملک داراییهای سرمایه‌ای از محل بودجه عمومی دولت به دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی</p>					

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	و پژوهشی و فرهنگستانها براساس ردیف مستقل در بودجه سنواتی آنها در قالب اعتبارات ملی اختصاص می‌یابد (ماده ۲۰-و).					
	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی مجازند از ظرفیت مازاد بر سهمیه آموزش رایگان خود و یا ظرفیتهای جدیدی که ایجاد می‌کنند، بر اساس قیمت تمام‌شده یا توافقی با بخش غیردولتی و با تأیید هیأت امناء در مقاطع مختلف دانشجو بپذیرند و منابع مالی دریافتی را حسب مورد پس از واریز به خزانه کل به حساب درآمدهای اختصاصی منظور کنند (ماده ۲۰-ح).					

همانگونه که داده های جدول شماره ۸ نشان می دهد مبحث بودجه پژوهش از برنامه سوم توسعه که نقطه عطف ماموریت‌های بخش آموزش عالی با تغییر نام آن از فرهنگ و آموزش عالی به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بود، در ماده بودجه تحقیقاتی دستگاه‌های اجرایی و شرکتهای دولتی در بودجه سالانه ردیف مستقل و جداگانه‌ای می‌گیرد و دستگاه‌ها حق هزینه کردن آن برای امور دیگر را

ندارند. همچنین درآمدهای حاصل از بودجه پژوهش جز درآمدهای اختصاصی محسوب می شود. سپس در برنامه چهارم به دولت اجازه داده شد که برخی از هزینه های خود را از طریق پذیرش دانشجوی خارجی، برای هزینه کرد بودجه تحقیقاتی از ردیف خاصی این هزینه ها تامین شود که در واقع تنفیذ از برنامه سوم است. و درآمدهای حاصل از وقف و تبرعات جز دارایی ها محسوب می شود و همچنین درآمدهایی که از مازاد ظرفیت دانشجو حاصل می شود به حساب درآمدهای اختصاصی واریز شود، در برنامه پنجم توسعه مورد توجه قرار گرفته است. اختصاص یک درصد از اعتبارات دستگاه های اجرایی برای پژوهش، دیگر اینکه برای تشویق و رفع موانع از خیرین و واقفین در تامین بخشی از منابع در دانشگاه ها افزایش یابد برای تشویق فرهنگ وقف به مثل خیرین مدرسه ساز هزینه کرد آنها نیز مشمول معافیت هایی باشد.

برای برنامه هفتم توسعه به نظر می رسد در سالهای پیش رو این فرهنگ می تواند به تنوع بخشی منابع آموزش عالی کمک کند. هنوز هستند کسانی که از تمکن مالی خوبی برخوردار هستند و ترجیح می دهند که ثروت و سرمایه شان در راه علم هزینه شود. بنابراین ارائه احکامی در مورد چگونگی تشویق خیرین بسیار مهم و ضروری است. از طرفی تنفیذ و تخصیص بودجه برای تحقیقات که منجر به عقد قرارداد و تفاهم نامه هایی با دانشگاه ها و مراکز پژوهشی شود بسیار راهگشا است و پیشنهاد می شود به جای یک درصد افزایش یابد.

همچنین داشتن طرح های مشترک پژوهشی با دانشگاه ها و یا سازمانهای برتر دنیا هم می تواند آثار ثمر بخشی داشته باشد. به گونه ای که هم ارتباطات و همکاری های بین المللی افزایش می باید و هم اینکه می تواند در این شرایط سخت اقتصادی (البته اگر مشکل تحریم ها برای انتقال ارز وجود نداشته باشد) می تواند بسیار گره گشا و منجر به رهنمون جدید در حوزه علم و دانش و تکنولوژی شود.

جدول شماره ۹: تنفیذ احکام در برنامه‌های توسعه با توجه به سیاست مربوط به پژوهش و تحقیقات در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
				بیمه قراردادهای پژوهشی (ماده ۴۵: بند ب). اصلاح قوانین		
			ماده ۱۵۴ - به منظور تسهیل در استفاده از تخصص و توان فنی کادر علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و جهت‌گیری پژوهش‌های دانشگاهی به سمت نیازهای علمی و تخصصی کشور:	به منظور حمایت از فعالیت‌های پژوهشی (ماده ۴۵: بند و). طراحی و پیاده سازی نظام ملی نوآوری (ماده ۴۶: بند الف). ساماندهی نظام پژوهش و فناوری کشور از طریق تعیین اولویت‌ها تا پایان سال اول برنامه (ماده ۴۶: بند ب).	برنامه‌ریزی برای تحقق شاخصهای اصلی علم و فناوری شامل سهم درآمد حاصل از صادرات محصولات و خدمات مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و میانی، سرانه تولید ناخالص داخلی ناشی از علم و فناوری، تعداد گواهی ثبت اختراع، تعداد تولیدات علمی بین‌المللی، نسبت سرمایه‌گذاری خارجی در فعالیتهای علم و فناوری به هزینه‌های تحقیقات کشور و تعداد شرکتهای دانش‌بنیان دولت موظف است به گونه‌ای برنامه‌ریزی نماید که تا پایان برنامه حداقل به جایگاه رتبه دوم در منطقه در این زمینه برسد (ماده ۱۶- و- ۸).	ماده ۶۴ بند پ- کلیه شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکتهای وابسته و تابعه به استثنای صندوق‌های بیمه و بازنشستگی موظفند به منظور حمایت از پژوهش‌های مسئله‌محور و تجاری سازی پژوهش و نوآوری، های کلی در اجرای سیاست برنامه ششم معادل حداقل سه درصد (۳٪) از سود قابل تقسیم سال قبل خود را برای مصرف در امور تحقیقاتی و توسعه فناوری در بودجه سالانه، زیر نظر شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری منظور نمایند. تبصره- آیین‌نامه اجرائی این بند به پیشنهاد

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
<p>سازمان و با همکاری دستگاه‌های اجرائی ذی ربط تهیه می شود و به تصویب هیأت وزیران می رسد.</p>			<p>تابع قانون تجارت مبادرت کنند.</p> <p>۱. خدمات این شرکت‌ها صرفاً در محدوده تحقیقات و خدمات علمی و فنی است که شرکت‌ها و مؤسسات بخش غیردولتی و غیرعمومی قادر به انجام آنها نیستند و دانشگاه را از اهداف اصلی آموزشی و پژوهشی خود دور نمی کند.</p> <p>۲. حداکثر چهل و نه درصد (۴۹٪) از سهامداران این شرکت‌ها اعضای هیأت علمی، کارشناسان پژوهشی، تکنسین‌ها و کارکنان همان دانشگاه، مؤسسه آموزش عالی و مرکز تحقیقاتی و پژوهشی بوده</p>			

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
			<p>و سهامداران و شرکت مربوطه از محدودیت قانون منع مداخله وزراء و نمایندگان مجلسین، دولت و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۱۳۳۷/۱۰/۲۲ مستثنی است.</p> <p>اساسنامه نمونه و یا خاص هریک از شرکتهای فوق در هر یک از دانشگاهها، مؤسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی و پژوهشی با پیشنهاد سازمان برنامه و بودجه به تصویب هیأت وزیران می رسد.</p>			
<p>ماده ۶۴ بند ج دولت مجاز است به منظور پیشتازی در اقتصاد دانش بنیان و افزایش تولید و</p>	<p>حمایت مالی از پژوهشهای تقاضا محور مشترک با دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و</p>	<p>طراحی نظام جامع حقوق مالکیت معنوی (ماده ۴۵: بند الف).</p>				

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
<p>صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی، برای توسعه و انتشار فناوری و حمایت از شرکت‌های دانش بنیان مطابق قانون بودجه سنواتی نسبت به حمایت مالی از پژوهش‌های تقاضامحور مشترک با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری و حوزه های علمیه در موارد ناظر به حل مشکلات کشور، مشروط به اینکه حداقل پنجاه و یک درصد (۵۱٪) از هزینه های آن را کارفرما یا بهره بردار تأمین و تعهد کرده باشد، اقدام نماید.</p>	<p>فناوری و حوزه‌های علمیه در موارد ناظر به حل مشکلات موجود کشور مشروط به این که حداقل پنجاه درصد (۵۰٪) از هزینه‌های آن را کارفرمای غیردولتی تأمین و تعهد کرده باشد (ماده ۱۷- الف).</p>					
	<p>حمایت مالی و تسهیل شکل‌گیری و توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط خصوصی و تعاونی که در زمینه</p>	<p>تدوین بخشنامه گزنت پژوهشی (ماده ۴۹ بند الف)</p>				

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
					<p>تجاری‌سازی دانش و فناوری به ویژه تولید محصولات مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و صادرات خدمات فنی و مهندسی فعالیت می‌کنند و نیز حمایت از راه‌اندازی مراکز رشد و پارکهای علم و فناوری از طریق بخش غیردولتی (ماده ۱۷-ب).</p>	
			<p>ایجاد تولید واحد در سیاستگذاری و مدیریت امور مربوط به استعدادهای درخشان و نیز بهر دبرداری بهینه از امکانات مادی و معنوی موجود در این زمینه، وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مجازند از تأسیس باشگاه غیردولتی و صیانت از استعدادهای درخشان کشور حمایت نمایند.</p>		<p>حمایت مالی از ایجاد و توسعه بورس ایده و بازار فناوری به منظور استفاده از ظرفیتهای علمی در جهت پاسخگویی به نیاز بخشهای صنعت، کشاورزی و خدمات (ماده ۱۷-د).</p> <p>حمایت مالی از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی در راستای ارتقاء بهره‌وری و حل مشکلات کشور (ماده ۱۷-ه).</p> <p>تأمین و پرداخت بخشی از هزینه ثبت اختراعات، تولید دانش فنی و حمایت مالی از تولیدکنندگان برای خرید دانش فنی و امتیاز اختراعات (ماده ۱۷-و).</p>	<p>ماده ۶۴ بند، خ- دستگاه‌های اجرایی مجازند در راستای توسعه، انتشار و کاربست فناوری، مالکیت فکری، دانش فنی و تجهیزاتی را که در چهارچوب قرارداد با دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و فناوری دولتی ایجاد و حاصل شده است، به دانشگاه‌ها و مؤسسات یاد شده واگذار نمایند.</p>

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
					<p>حمایت مالی و تسهیل شرایط برای افزایش تعداد مجلات پژوهشی و ترویجی کشور در زمینه‌های مختلف علمی با حفظ کیفیت به گونه‌ای که تا پایان برنامه تعداد مجلات و مقالات چاپ شده در مجلات علمی داخلی نسبت به سال پایانی برنامه چهارم را حداقل به دو برابر افزایش دهد. همچنین تمهیدات لازم برای دسترسی به بانکهای اطلاعاتی علمی معتبر را فراهم نماید (ماده ۲۰- الف- ۲).</p> <p>از ده دانشگاه برتر وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و پنج دانشگاه برتر وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که دارای عملکرد برجسته در راستای گسترش مرزهای دانش و فناوری هستند حمایت مالی و</p>	

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
					حقوقی و پشتیبانی ویژه نماید (ماده ۲۰- الف- ۳).	
					از انجمن‌های علمی، حمایت مالی به عمل آورد (ماده ۲۰- الف- ۴). دانشگاه‌ها، مراکز و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی و فرهنگستانهایی که دارای مجوز از شورای گسترش آموزش عالی وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر مراجع قانونی ذی‌ربط می‌باشند بدون الزام به رعایت قوانین و مقررات عمومی حاکم بر دستگاههای دولتی به ویژه قانون محاسبات عمومی، قانون مدیریت خدمات کشوری، قانون برگزاری مناقصات و اصلاحات و الحاقات بعدی آنها و فقط در چهارچوب مصوبات و آئین‌نامه‌های مالی، معاملاتی و اداری - استخدامی - تشکیلاتی مصوب	ماده ۶۴ بند، چ- دستگاه‌های اجرائی موضوع این قانون برای گسترش بهره‌وری دانش بنیان و ارتقای سطح فناوری در شرکت‌های ایرانی تمهیدات لازم را جهت تسهیل مشارکت شرکت‌های دانش بنیان و فناور و فعالان اقتصادی کشور در زنجیره تولید بین‌المللی فراهم آورند. سازمان مکلف است طرح «ارتقای مشارکت فعالان اقتصادی در زنجیره تولید بین‌المللی» را مطابق قانون بودجه سنواتی و قوانین موضوعه حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه تدوین و پس از تصویب هیأت وزیران، عملیاتی نماید.

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	<p>هیأت امنا که حسب مورد به تأیید وزراء علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و در مورد فرهنگستانها به تأیید رئیس جمهور می رسد، عمل می نمایند. اعضاء هیأت علمی ستادی وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز مشمول حکم این بند هستند. حکم این بند شامل مصوبات، تصمیمات و آئین نامه های قبلی نیز می گردد و مصوبات یادشده مادام که اصلاح نگردیده به قوت خود باقی هستند (ماده ۲۰- ب).</p>					
<p>ماده ۶۴، بند ت- دستگاه های اجرایی موظفند به منظور افزایش بهره وری نظام ملی نوآوری، اجتناب از اجرای پژوهش های تکراری و انتشار اطلاعات و ایجاد شفافیت در انجام طرح های</p>	<p>دولت به منظور گسترش حمایت های هدفمند مادی و معنوی از نخبگان و نوآوران علمی و فناوری اقدامات زیر را انجام دهد: الف- ارتقاء منزلت اجتماعی از طریق فرهنگ سازی (ماده ۱۸).</p>					

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
					<p>تسهیل در ارتقاء تحصیلی و ورود به رشته‌های تحصیلی مورد علاقه در دوره‌های قبل و بعد از ورود به دانشگاه (ماده ۱۸-ب).</p> <p>اعطاء حمایت‌های مالی و بورس تحصیلی از طریق وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و بنیاد ملی نخبگان (ماده ۱۸-ج).</p> <p>هدایت تحصیلی در زمینه‌ها و رشته‌های اولویت‌دار مورد نیاز کشور (ماده ۱۸-د).</p> <p>برقراری بیمه تأمین اجتماعی و بیمه پایه سلامت فرد و خانواده وی (ماده ۱۸-ه).</p> <p>رفع دغدغه خطرپذیری مالی در انجام مراحل پژوهشی و امور نوآورانه (ماده ۱۸-و).</p> <p>حمایت از تجاری‌سازی دستاوردهای آنان (ماده ۱۸-ز).</p>	<p>(پروژه‌های تحقیقاتی و با هدف شناسایی و به‌کارگیری و تجاری سازی دستاوردهای حاصل از پژوهش و توسعه، فهرست طرح‌های پژوهشی و فناوری و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های خود را در سامانه «سمات» ثبت کنند.</p> <p>سازمان و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری موظفند ظرف مدت یکسال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، ساز و کار اجرایی مورد نیاز را تهیه کنند و به تصویب هیأت وزیران برسانند.</p> <p>تبصره- نحوه عمل در خصوص اطلاعات و داده‌ها با موضوعات امنیتی، دفاعی و دارای طبقه بندی، موضوع قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری دولتی- مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۲۹- و آیین‌نامه اجرایی آن- مصوب ۱۳۵۴-در</p>

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
				<p>تقویت ابعاد معنوی، بصیرت‌افزایی، خودباوری و تعلق ملی (ماده ۱۸- ح).</p> <p>ایجاد و تقویت مراکز علمی، تحقیقاتی و فناوری توانمند در تراز بین‌المللی و با امکانات خاص در شاخه‌های مختلف علوم و فنون بنیادی و راهبردی با به‌کارگیری نخبگان و دانشمندان در جهت خلق دانش، ایده‌های نو و تبدیل علم به ثروت در طول برنامه (ماده ۱۸- ط).</p> <p>ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب برای نخبگان و استعداد‌های برتر متناسب با تخصص و توانمندی‌های آنها و اولویت‌های کشور با حمایت از سرمایه‌گذارانی که خطرپذیر جهت تبدیل دانش فنی به محصول قابل ارائه به بازار کار (ماده ۱۸- ی).</p> <p>ایجاد ساز و کارهای مناسب برای افزایش سهم مشارکت انجمن‌های علمی، نخبگان و استعداد‌های برتر</p>	<p>آیین نام‌های که سازمان و وزارتخانه‌های دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، اطلاعات و علوم، تحقیقات و فناوری پس از تأیید ستادکل نیروهای مسلح تهیه می‌کنند و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، معین می‌شود. ماده ۶۴، بند ث- تمامی دستگاه‌های اجرائی موضوع این قانون موظفند به منظور شناساندن و تکریم مفاخر و مشاهیر ایران و حمایت از نخبگان علمی، فرهنگی و هنری کشور و تکریم پیشکسوتان حوزه‌های مذکور و بهره‌گیری از توان و ظرفیت آنان برای توسعه کشور، طی مدت یکسال، برنامه‌های عملیاتی خود را منطبق با سند راهبردی کشور در امور نخبگان، با هماهنگی</p>	

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
<p>بنیاد ملی نخبگان تهیه کرده و از سال دوم اجرای قانون برنامه به مرحله اجراء درآوردند. بنیاد ملی نخبگان مکلف است گزارش سالانه عملکرد این بند را به کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.</p> <p>ماده ۶۵ بند الف- دولت مکلف است به منظور افزایش درونزایی اقتصاد با رعایت قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی و قانون حمایت از شرکتهای و مؤسسات دانش بنیان و تجاری سازی نوآوریها و اختراعات مصوب ۱۳۸۹/۸/۵ و اصلاحات الحاقات بعدی از تأسیس شرکتهای دانش بنیان در داخل کشور با مشارکت شرکتهای خارجی صاحب صلاحیت و دارای دانش برای طراحی، مهندسی،</p>	<p>در تصمیم‌سازیها و مدیریت کشور (ماده ۱۸-ک).</p> <p>ایجاد ساز و کار لازم برای مشارکت انجمنهای علمی، نخبگان و دانشمندان کشور در همایشها، کنفرانسها و مجامع علمی و پژوهشی بین‌المللی و برتر جهان و بهره‌گیری از توانمندیهای دانشمندان و نخبگان ایرانی در جهان و فراهم کردن فرصتهای مطالعاتی مناسب در داخل و خارج کشور (ماده ۱۸-ل).</p>					

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
<p>ساخت، نصب تجهیزات و انتقال فناوری در حوزه های انرژی شامل بالادستی و پایین دستی نفت و گاز و تبدیل نیروگاهی و اعطای تسهیلات الزم در این زمینه در قالب قوانین بودجه سنواتی حمایت نماید. تبصره- شرکتهایی که تحت عنوان انتقال فناوری با طرف ایرانی قرارداد منعقد مینمایند باید شرکتی دانش بنیان با حداقل پنجاه و یک (۵۱٪) سهم متخصصان و سرمایه گذاران ایرانی در داخل کشور برای این منظور به ثبت برسانند تا از طریق رشد فناوری در گذر تغییرات زمان بومی گردد</p>						

همانطور که انتظار می رفت توجه ویژه به بخش پژوهش و فناوری پس از تغییر نام از وزارت و فرهنگ آموزش عالی در برنامه سوم به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در راس فعالیت ها و برنامه های بخش آموزش عالی قرار گرفت، به گونه ایی که می توان تبلور این تغییر رویکرد را در ماده ۱۵۴ بندهای ۱ و ۲ با نکاتی چون استفاده از توان کادر علمی دانشگاهیان و تاسیس شرکت هایی که هدف آن آموزش و پژوهش باشد و ۴۹ درصد سهام گذاران آن اعضای هیات علمی دانشگاه باشند، ملاحظه کرد. از برنامه چهارم توسعه ما شاهد نوآوری های در بخش پژوهش هستیم که برای نخستین بار در برنامه لحاظ شده است. مهمترین این موارد عبارت است از بیمه قرارداد های پژوهشی، طراحی نظام جامع مالکیت معنوی، طراحی و پیاده سازی نظام ملی نوآوری، حمایت از فعالیت های پژوهشی، سامان دهی فعالیت های پژوهشی و ایجاد تولید واحد در سیاستگذاری برای استعدادهای درخشان (ماده ۴۵ بندهای الف، ب و واو؛ و ماده ۴۶ بندهای الف، ب، ج) سپس این احکام در برنامه های پنجم و ششم توسعه در سایر ابعادی که در برنامه های گذشته نبوده ام، ضرورت آنها به طور کامل در بخش پژوهش و فناوری احساس میشد؛ گنجانده شد. مهمترین این مواد قانونی و بندهای آن (ماده ۱۷ بندهای الف، ب، د، ه و واو و ماده ۲۰ بند الف و تبصره های آن) عبارت است از برنامه ریزی برای شاخص های علم و فناوری، حمایت مالی از پژوهش های تقاضا محور، حمایت از شرکت های کوچک و متوسط خصوصی و تعاونی در زمینه تجاری سازی دانش و فناوری، حمایت از بورس ایده و بازار فناوری، حمایت از رساله های دانشجویی، حمایت از مجلات پژوهشی، حمایت از ۱۰ دانشگاه برتر وزارت علوم و ۵ دانشگاه برتر وزارت بهداشت در راستای گسترش مرزهای دانش و فناوری و همچنین حمایت از انجمن های علمی، دانشگاه هاو مراکز علمی و فرهنگستانها بدون الزام به رعایت قوانین و مقررات حاکم بر دستگاه های دولتی به ویژه قانون محاسبات عمومی و ... (ماده ۲۰ بند ب که جز احکام دایمی شد) و در ماده ۱۸ بندهای الف، ب، ج، د، ه، و، ز، ط، ی، ک و ل) به صورت مبسوط و شایان توجه در خصوص حمایت هدفمند مادی و معنوی از نخبگان، نوآوران علمی و فناوری پرداخته است، بانگهی به ماده ۱۸ و همه بندهایش این سوال ایجاد میشود که چرا

نخبگان ما در طی دو برنامه پنجم و ششم برای همیشه جلای وطن کرده اند . به نظر می رسد مهاجرت نخبگان و چگونگی پرداختن به این مهم که در صورت تداوم می تواند در سالهای آینده ضررهای جبران ناپذیری به کشور وارد کند برای برنامه هفتم توسعه ضرورت دارد به چگونگی نگهداشت این نخبگان در کشور پرداخت.

این احکام فوق الذکر همه مربوط به برنامه پنجم بود که به آنها به اختصار پرداخته شد ، در برنامه ششم توسعه به میزان قابل توجهی این احکام تنفیذ یافت اما جنبه های دیگر آن موضوعات در برنامه ششم متبلور شد . برای نمونه از پژوهش های تقاضا محور در برنامه پنجم به پژوهش های تقاضا محور مشترک در دانشگاه اشاره شدو دیگر اینکه پژوهش های مسئله محور با رویکرد تجاری سازی و پیشتاز در اقتصاد دانش بنیان،افزایش تولیدات و صادرات محصولات دانش بنیان که ناظر به حل مشکلات باشد مورد توجه قرار گرفت(ماده ۶۴ بند ب و ج) . توسعه ، انتشارات و کاربست فناوری و مالکیت فکری در چارچوب قرارداد با دانشگاه ها و موسسات پژوهشی و همچنین ارتقای مشارکت فعالان اقتصادی در زنجیره تولید بین المللی، به منظورافزایش نظام ملی نوآوری با تاکید بر پرهیز از انجام پژوهش های تکراری،شناسایی و تکریم مفاخر مشاهیر ایران و حمایت از نخبگان علمی ،هنری و فرهنگی (ماده ۶۴ بند های خ، چ، ت و ث) به منظور رشد فناوری در گذر تغییرات زمان برای بومی کردن دانش بایستی یک شرکت دانش بنیان متشکل از متخصصان ایرانی با سهم ۵۱ درصد تاسیس شود تا بتوان با مشارکت سرمایه گذاران خارجی تجاری سازی و نوآوری به ویژه در صنعت نفت و گاز انجام شود (ماده ۶۵، بند الف).

جدول شماره ۱۰: تنفیذ احکام در برنامه‌های توسعه با توجه به سیاست توانمند سازی کارکنان دستگاه‌ها در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
			<p>ماده ۱۵۰</p> <p>الف- به دستگاه‌های اجرائی اجازه داده می شود، درصدی از اعتبارات جاری و عمرانی خود را برای اجرای دوره های آموزشی ضمن خدمت (خارج از نظام آموزش عالی رسمی کشور) به شرح زیر هزینه کنند:</p> <p>۱. اجرای دوره های آموزشی ضمن خدمت متناسب با مشاغل مورد تصدی کارکنان به منظور افزایش سطح کارایی آنان به ویژه از طریق آموزش‌های کوتاه مدت پودمانی.</p> <p>ب- کلیه دستگاه‌های اجرائی موظفند حداکثر طی مدت شش ماه پس از تصویب این قانون، برنامه های آموزشی سالانه خود را برای دوران برنامه سوم و به تفکیک سال، شامل مباحث و موضوعات آموزشی، چگونگی اجرای دوره ها و همچنین چگونگی پوشش کلیه کارکنان شاغل را تهیه و جهت تأیید به سازمان امور اداری و استخدامی کشور ارسال دارند.</p>	<p>تهیه برنامه‌های آموزشی کارکنان دستگاه‌های اجرائی در ۶ ماهه اول اجرای برنامه (ماده ۵۴: بند ب).</p>	<p>دولت مکلف است به منظور گسترش شایستگی حرفه‌ای از طریق افزایش دانش و مهارت با نگرش به انجام کار واقعی در محیط، اصلاح هرم تحصیلی نیروی کار و ارتقاء و توانمندسازی سرمایه‌های انسانی، کاهش فاصله سطح شایستگی نیروی کار کشور با سطح استاندارد جهانی و ایجاد فرصتهای جدید شغلی و حرفه‌ای برای جوانان و ارتقاء جایگاه آموزشهای فنی و حرفه‌ای برای نظام آموزش فنی و حرفه‌ای و علمی - کاربردی کشور اعم از رسمی، غیررسمی و سازمان‌نایافته، ظرف یکسال از تاریخ تصویب این قانون در محورهای زیر سازو کارهای لازم را تهیه و با پیش بینی الزامات اجرا کند: الف- استمرار نظام کارآموزی و کارورزی در آموزشهای رسمی متوسطه و عالی، غیررسمی فنی و حرفه‌ای و علمی- کاربردی (ماده ۲۱).</p> <p>فراهم‌سازی ارتقاء مهارت در کشور از طریق اعطاء تسهیلات مالی با نرخ ترجیحی و تأمین فضاهای فیزیکی و کالبدی با شرایط سهل و زمینه‌سازی حضور فعال و مؤثر بخش غیردولتی در توسعه آموزشهای رسمی و غیررسمی مهارتی و علمی- کاربردی کشور (ماده ۲۱- ب).</p>	

توانمند سازی کارکنان دستگاه ها از برنامه سوم توسعه با این مضمون آغاز شد که به دستگاه‌های اجرائی اجازه داده شد، درصدی از اعتبارات جاری و عمرانی خود را برای اجرای دوره های آموزشی ضمن خدمت (خارج از نظام آموزش عالی رسمی کشور) بدین شرح هزینه کنند. اجرای دوره های آموزشی ضمن خدمت متناسب با مشاغل مورد تصدی کارکنان به منظور افزایش سطح کارایی آنان به ویژه از طریق آموزش‌های کوتاه مدت پودمانی و دیگر اینکه کلیه دستگاه‌های اجرائی موظفند حداکثر طی مدت شش ماه پس از تصویب این قانون، برنامه های آموزشی سالانه خود را برای دوران برنامه سوم و به تفکیک سال، شامل مباحث و موضوعات آموزشی، چگونگی اجرای دوره ها و همچنین چگونگی پوشش کلیه کارکنان شاغل را تهیه و جهت تأیید به سازمان امور اداری و استخدامی کشور ارسال نمایند (ماده ۱۵۰ بند ۱ و ب). در برنامه چهارم نیز این حکم تنفیذ یافت به طوری که مقرر شد برنامه آموزشی برای کارکنان در شش ماه اول برنامه تهیه شود (ماده ۵۴ بند ب). همچنین گسترش شایستگی حرفه‌ای از طریق افزایش دانش و مهارت با نگرش به انجام کار واقعی در محیط، اصلاح هرم تحصیلی نیروی کار و ارتقاء و توانمندسازی سرمایه‌های انسانی، کاهش فاصله سطح شایستگی نیروی کار کشور با سطح استاندارد جهانی و ایجاد فرصت‌های جدید شغلی و حرفه‌ای برای جوانان (ماده ۲۱) فراهم سازی ارتقاء مهارت در کشور از طریق اعطای تسهیلات مالی و نرخ ترجیحی با تاکید بر هر دو نوع آموزش رسمی و غیر رسمی (ماده ۲۱ بند ب). در قوانین برنامه توسعه بحث توانمند سازی اعضای هیات علمی و کارکنان به منظور به روز بودن دانش و توانمندی هایشان همواره مورد نظر بوده حتی در اسناد بالادستی از جمله چشم انداز ۱۴۰۴ که تاکید ویژه ای بر توانمند سازی و اصلاح هرم علمی اعضای هیات علمی دانشگاه ها و مراکز و موسسات آموزشی شده است. اولین هدف آرمانی از اهداف کیفی سند چشم انداز که در آن دستیابی به جامعه برخوردار از ویژگی دانش پیشرفته و توانا در تولید علم و فناوری را به منظور کارآمد کردن نظام آموزش عالی مطرح میکند دانش افزایی اعضای هیات علمی و کارکنان مبتنی بر دیدگاه آموزش باز به عنوان اولین اقدام جدی به آن پرداخته است. افزون بر اولین هدف کیفی چشم انداز بیست ساله که به دانش افزایی اشاره دارد، چهارمین هدف کیفی افق ۱۴۰۴ تدوین طرح بهینه سازی نظام آموزش مداوم

با تاکید بر آموزش اعضای هیات علمی را جزء پروژه های اجرایی برای رسیدن به منزلت اجتماعی اعضای هیات علمی تدوین کرده بود. در برنامه هفتم توسعه دانش افزایی به منظور توانمند سازی دانشگاهیان (هیات علمی، مدیران دانشگاهی و کارکنان) همچنان با توجه به مفهوم پرتکرار و بسیار با اهمیت یادگیری مادال عمر به عنوان مفهوم کلیدی هزاره سوم در برنامه هفتم توسعه به آن به ویژه با تاکید بر دوران همه گیری ویروس پرداخت. برای مثال افزایش دانش اعضای هیات علمی در خصوص تدریس آنلاین و آموزش الکترونیکی اهمیت زیادی دارد و همینطور دانشجویان و به مراتب اولی تر اعضای پشیمان که شامل کارمندان دانشگاه می شود.

جدول شماره ۱۱: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست درآمد ناخالص ملی در یک نگاه (برود در سیاست بودجه)

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
		دستیابی به نرخ ۱/۵ درصد هزینه های تحقیقاتی از تولید ناخالص ملی - ۵۰ درصد این هزینه از طریق درآمدهای عمومی دولت تأمین شود (تیسره ۸۸).	سهم هزینه های تحقیقاتی در سال پایان برنامه (۱۳۸۳) به ۱/۵ درصد تولید ناخالص داخلی برسد که ۱ درصد اعتبارات آن از سوی دستگاه های عمومی اجرایی و ۰/۵ درصد باقیمانده نیز از منابع بخش خصوصی و شرکت های دولتی و بانکها تأمین شود. ماده ۱۰۲ بند ب	افزایش سرمایه گذاری ها در بخش پژوهش و فناوری به میزان حداقل ۲ درصد تولید ناخالص داخلی از محل اعتبارات عمومی و دولتی (ماده ۴۶: بند ه).	به منظور افزایش سهم تحقیق و پژوهش از تولید ناخالص داخلی به گونه ای برنامه ریزی نماید که سهم پژوهش از تولید ناخالص داخلی، سالانه به میزان نیم درصد (۰/۵٪) افزایش یافته و تا پایان برنامه به سه درصد (۰/۳٪) برسد. در این راستا منابع تحقیقات موضوع این بند را هر سال در بودجه سنواتی در قالب برنامه های خاص مشخص نموده و نیز در پایان سال گزارش عملکرد تحقیقاتی کشور موضوع این بند را به کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی ارائه نمایند (ماده ۱۶- ه).	ب- کلیه دستگاه های اجرائی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و دستگاه های موضوع ماده (۵۰) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) مصوب ۱۳۸۴ / ۸ / ۱۵ مکلفند علاوه بر اعتبارات پژوهشی که ذیل دستگاه در قوانین بودجه سالانه منظور شده است، یک درصد (۱) از اعتبارات تخصیص یافته هزینه ای به استثنای فصول (۱) و (۶) و در مورد شرکتهای دولتی از هزینه های غیر عملیاتی را برای امور پژوهشی و توسعه فناوری هزینه کنند.

حکم دستیابی به درآمد ناخالص ملی از برنامه دوم توسعه مورد توجه طراحان و تدوین کنندگان برنامه های توسعه قرار گرفته است و تا پایان برنامه ششم این حکم تنفیذ شده است به نظر میرسد به رغم عدم دستیابی به اهداف این حکم، همچنان در برنامه توسعه هفتم نیز این حکم تنفیذ داده شود و به نظر میرسد که می تواند جز احکام دایمی تلقی شود، هرچند که با مراجعه به عملکرد این احکام در طی شش برنامه هرگز حتی به ۱ درصد هم نرسیده است !!

جدول شماره ۱۲: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست اعطای تسهیلات برای اعضای هیات علمی / دانشجو در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم	
	اعطای تسهیلات مسکن برای آن دسته از اعضای هیأت علمی که مسکن	تبصره ۸۹ - به منظور توسعه امور تحقیقاتی و استفاده بیشتر از خدمات اعضای هیأت علمی و پژوهشی به دولت اجازه داده می شود: الف - کلیه مزایا و تسهیلاتی را که طی برنامه دوم به اعضای هیأت علمی و پژوهشی دانشگاه ها و مؤسسات تحقیقاتی وابسته به وزارتین تعلق می گیرد به اعضای هیأت علمی و پژوهشی شاغل در مراکز زیر، مشروط این که به امر تحقیق و تدریس اشتغال داشته باشند، تسری دهد.			به دولت اجازه داده می شود به منظور حمایت از دانشجویان دانشگاه های دولتی، آزاد اسلامی، علمی - کاربردی و پیام نور و آموزشکده های فنی و حرفه ای وابسته به وزارت آموزش و پرورش، مؤسسات آموزش عالی غیردولتی که دارای مجوز از یکی از	ماده ۶۵ بند، ت - دولت موظف است با رعایت قانون صندوق رفاه دانشجویان مصوب ۱۳۷۱/۱۱/۴ و اصلاحات و الحاقات بعدی، به منظور تحول در نظام اقتصاد آموزش عالی، هدفمندسازی یارانه ها و بهبود شرایط و امکانات رفاهی دانشجویان، ضمن تداوم و تقویت کمک به صندوق رفاه دانشجویان وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی از	

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
	هستند (تبصره ۴۵).	<p>ب - کلیه دستگاه های اجرایی که از اعتبارات جاری و عمرانی مربوط به تحقیقات استفاده می نمایند و همچنین شرکت های دولتی موضوع ماده ۴ قانون محاسبات عمومی کشور و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت که از اعتبارات مذکور استفاده می کنند موظفند پانزده درصد (۱۵٪) از اعتبارات مذکور را از طریق عقد قراردادهای تحقیقاتی با دانشگاه ها و اعضاء هیأت علمی این گونه مؤسسات با موافقت دانشگاه یا مؤسسه تحقیقاتی مربوطه و مؤسسات پژوهشی وابسته به وزارتین هزینه نمایند .</p> <p>تبصره ۹۱ - دولت مکلف است برای تأمین هیأت علمی مورد نیاز آموزش عالی کشور در طول برنامه ارز مورد نیاز جهت خرید تجهیزات لازم و تربیت حداقل هزار نفر عضو هیأت علمی در هر سال در داخل و اعزام به خارج در مقطع دکتری را از بودجه هر سال دو وزارتخانه مربوطه حسب مورد تأمین نماید.</p>			<p>وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری یا بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می باشند تسهیلات اعتباری به صورت وام بلندمدت قرض الحسنه در اختیار صندوق رفاه دانشجویان و یا سایر نهادهای ذی ربط قرار دهد (ماده ۲۰-ز).</p>	<p>ابتدای اجرای قانون برنامه، نسبت به پیشبینی و تأمین اعتبار مورد نیاز یارانه غذایی دانشجویی از محل درآمدهای عمومی عالوه بر اعتبارات فعلی اقدام کند و این اعتبارات را برای کمک به دانشجویان کمبضاعت مالی به صورت متمرکز در اختیار صندوقهای رفاه دانشجویان وزارتخانه های مذکور قرار دهد. صندوقها مکلفند تا پایان اجرای قانون برنامه بخشی از یارانه را با تسهیلات بدون سود و بلندمدت جایگزین نمایند. وجوه حاصل از بازپرداخت تسهیلات اعطایی در قالب درآمد اختصاصی صندوقها برای پرداخت مجدد به دانشجویان به مصرف میرسد</p>

با توجه به احکام مندرج در جدول شماره ۱۲ در مورد سیاست اعطای تسهیلات به دانشگاهیان (استاد و دانشجو) در خواهیم یافت که از برنامه اول و دوم توسعه بحث اعطای تسهیلات به اعضای هیات علمی دانشگاه ها در قالب تسهیلات برای تامین مسکن و و حمایت های رفاهی در (تبصره های ۴۵ ، ۸۹ بند الف و بو تبصره ۹۱) به صراحت بیان شده است، اما اعطای تسهیلات و همچنین توجه به رفاهیات استادان دانشگاه و مراکز آموزش عالی در برنامه سوم و چهارم توسعه مسکوت ماند. در اهداف کیفی سند چشم انداز توسعه که به تقویت نظام حمایت مالی از اعضای هیات علمی و همچنین ارتقای منزلت آنها اشاره شده ، دیگر تا پایان برنامه ششم توسعه هیچ گونه حکم قبلی تنفیذ و یا حکم جدیدی تدوین نشده است . حال آنکه برای دستیابی به به جامعه برخوردار از دانش پیشرفته و توانا نیاز به داشتن اعضای هیات علمی بدون دغدغه نان همواره ضرورت دارد . در سند چشم انداز ۱۴۰۴ برای کار آمد کردن نظام حمایت مالی از دانشگاهیان با رویکرد مبتنی بر دیدگاه عدالت اجتماعی اقدامات اساسی برای تحقق عدالت اجتماعی در مورد دانشجویان ،استادان و کارکنان دانشگاه اشاره شده است. در افق ۱۴۰۴ نظام حمایت مالی در بخش دانشجویی به تقویت صندوق رفاه دانشجویان، تنوع در نظام پرداخت تسهیلات و پشتیبانی از بخش خصوصی در اداره امور صنفی دانشجویان به عنوان پروژه های اجرایی برای رسیدن به هدف مطرح شده است . در قانون برنامه پنجم به دولت اجازه داده شده که برای فراهم کردن تسهیلات برای همه دانشگاه های بخش آموزش عالی اعم از دولتی و غیر دولتی به صورت وام بلند مدت صندوق قرض الحسنه در اختیار رفاه دانشجویان و یا سایر نهادها قرار دهد . این حکم ایضا در برنامه ششم توسعه نیز تنفیذ یافت .

برای برنامه هفتم توسعه به عنوان آخرین برنامه از برنامه بلند مدت ۱۴۰۴ ضرورت دارد که برخی از احکام و اقداماتی که تاکنون اجرا شده و یا اساسا مطرح نشده در راس اهداف و احکام برنامه هفتم توسعه قرار گیرد . تنفیذ احکامی در مورد حمایت نظام مالی دانشگاهیان

اعم از استاد/دانشجو و کارمندان به صورت ارائه تسهیلات اعم از وام های کم بهره ، تاسیس بانک دانشگاه ، وام های مناسب با بهره کم برای تامین مسکن اتوموبیل و تدوین طرح منزلت اجتماعی اعضای هیات علمی مورد مذاقه قرار گیرد .

جدول شماره ۱۳: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست ساماندهی به آموزش عالی در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
					تدوین و اجرای طرح نیازسنجی آموزش عالی و پژوهشی در نخستین سال اجرای برنامه به منظور توسعه متوازن مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی دولتی و غیردولتی با توجه به نیازها و امکانات (ماده ۱۶- و ۵).	ماده ۶۴ بند،د- به دانشگاه پیام نور اجازه داده می شود با همکاری دانشگاه های معتبر بین المللی و دانشگاه های داخلی نسبت به ایجاد قطب(هاب) بین المللی جهت ارائه آموزش های مجازی (الکترونیکی)، نیمه حضوری، باز و از راه دور اقدام نماید.
						ماده ۶۶- دولت موظف است به منظور حضور موثر نظام آموزش عالی کشور در تولید، توسعه و نشر علم و فناوری و تربیت دانشجو در سطح بین المللی و برقراری توازن و ارتقای کیفیت آموزش عالی و پژوهش و فناوری، در طول برنامه جداول شماره (۱۱) و (۱۲) و (۱۳۳) را اجرائی نمایند

توسعه نظام آموزش عالی بر حسب آمایش سرزمین و ماموریت گرا کردن دانشگاه ها افزون بر سند چشم انداز بیست ساله در برنامه های توسعه پنجم و ششم توسعه هم به آن اشاره شده است. از این رو در سالهای سپری شده تلاش ها و پژوهش هایی در این حوزه انجام شده است با توجه به دستاوردهای پژوهشی و همچنین آسیب شناسی فعالیت های مرتبط با این حوزه به نظر می رسد برای برنامه هفتم

توسعه ضروری است تا احکام جدیدی در خصوص موارد زیر تدوین و ارائه شود. همگرایی میان نهادهای سیاستگذار آموزش عالی به منظور درک مشترک میان سیاستگذاران از عناوین مصرح در قوانین؛ سیاستگذاری برای حرکت به سمت ایده‌ی دانشگاه ایرانی و تبلور مأموریت‌ها از درون آن؛ تعریف دسترسی به آموزش عالی به عنوان شاخص جهانی عدالت آموزشی در نهادهای آموزش عالی و در آخر حرکت به سمت تمرکزگرایی در مدیریت کلان آموزش عالی و استقلال نهاد دانشگاه را به عنوان احکام جدید ارائه داد

جدول شماره ۱۴: تنفیذ احکام در برنامه‌های توسعه با توجه به سیاستگذاری در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
			به منظور انسجام بخشیدن به امور اجرایی و سیاستگذاری نظام علمی کشور، از ابتدای برنامه سوم، «وزارت فرهنگ و آموزش عالی» به «وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» تغییر نام می‌یابد وظایف برنامه‌ریزی، حمایت و پشتیبانی، ارزیابی و نظارت، بررسی و تدوین سیاست‌ها و اولویت‌های راهبردی در حوزه‌های تحقیقات و فناوری	هیأت امنایی شدن اداره دانشگاه‌ها و در نظر گرفتن بودجه دانشگاه‌ها به عنوان کمک (ماده ۴۹: بند الف).	ایجاد هماهنگی بین نهادها و سازمان‌های پژوهشی کشور جهت سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و نظارت کلان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری (ماده ۱۶- و ۴).	ماده ۶۴ بند ح- سازمان مکلف است مطابق قانون بودجه سنواتی در راستای مأموریت جهاد دانشگاهی در سند نقشه جامع علمی کشور و بهره برداری از توانمندیهای نهاد مذکور در جهت تحقق توسعه فرهنگی، علمی و فناوری و آموزشی و تسهیل اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها با هماهنگی سایر مراجع

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
ذریبٹ برنامہ ریزی های لازم را انجام دهد.			به وظایف وزارتخانه مزبور افزوده می شود (ماده ۹۹).			
	انجام اقدامات قانونی لازم برای تکمیل و اجرای نقشه جامع علمی کشور در راستای بند (۱۱) سیاستهای کلی ابلاغی برنامه پنجم (ماده ۱۶- و ۷).	بازنگری در ساختار فرایندهای تحقیقات و آموزش علوم انسانی به منظور ایجاد توانایی نظریه پردازی در سطح جهانی (در سال اول برنامه) (ماده ۴۲، بند ۵).	۱۵۲ - بند و- کلیه دانشجویان واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی و مراکزی که زیر نظر این واحدها تحصیل می نمایند و تا پایان سال ۱۳۷۸ به تصویب هیأت امنا رسیده اند از کلیه تسهیلاتی که برای دانشجویان سایر دانشگاهها در نظر گرفته می شود برخوردار خواهند شد. واحدها و مراکزی که پس از سال ۱۳۷۸ به تصویب هیأت امنا خواهند رسید بایستی تمامی مراحل مندرج در اساسنامه دانشگاه را طی نمایند.			
	دولت مکلف است به منظور کاهش تصدی گری، جلوگیری از انجام امور موازی و تقویت نقش حاکمیتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وحدت رویه در سیاستگذاری و برنامه ریزی،					

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	<p>ارتقاء کمیت و کیفیت ارائه خدمات دانشجویی نسبت به ایجاد مدیریت واحد ساماندهی امور مربوط، بهره‌گیری از مجموعه امکانات و توانمندیهای حقوقی، پرسنلی و اعتبارات صندوق رفاه دانشجویان، فعالیتهای امور ورزشی دانشجویان، اداره تربیت بدنی و معاونت دانشجویی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، طی سال اول برنامه اقدام کند (ماده ۲۰-ه).</p>					
	<p>نحوه پذیرش دانشجو موضوع بندهای (ح) و (ی) این ماده در مقاطع مختلف به پیشنهاد هیأت امناء دانشگاه‌ها و مؤسسات یاد شده و حسب مورد با تأیید وزارتخانه‌های ذی‌ربط و با رعایت قانون پذیرش دانشجو در</p>					

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	<p>دانشگاهها مصوب ۱۳۸۶/۸/۱۶ خواهد بود. در مقاطع کارشناسی ارشد و بالاتر با استفاده از ظرفیتهای جدید از طریق امتحانات ورودی مؤسسات یاد شده با در نظر گرفتن توان علمی داوطلبان با رعایت ضوابط سازمان سنجش آموزش کشور خواهد بود (ماده ۲۰ - تبصره ۵) مدرک تحصیلی دانشجویان موضوع بندهای (ج) و (ی) این ماده با درج نوع پذیرش و محل تحصیل صادر می گردد (ماده ۲۰ - تبصره ۶).</p>					

با نگاهی به بخش سیاستگذاری در آموزش عالی با توجه به احکامی که در جدول شماره ۱۴ نشان داده شده است. ابتدا تغییر رویکرد در خصوص ماموریت های آموزش عالی با تغییر نام "فرهنگ و آموزش عالی" به وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری از یک نهادی با ماموریت آموزشی صرف (تربیت نیروی انسانی متخصص) به نهادی با ماموریت آموزش ، پژوهش و فناوری تغییر یافته است. این تغییر نام نقطه عطفی در سرنوشت آموزش عالی بوده که از برنامه سوم آغاز شد و تا کنون ادامه دارد . با تغییر و افزودن بر وظایف آموزش عالی با وظایفی

چون برنامه ریزی، حمایت و پشتیبانی، ارزیابی و نظارت، بررسی و تدوین سیاست ها و اولویت های راهبردی در حوزه های تحقیقات و فناوری به وظایف وزارتخانه مزبور افزوده شد(ماده ۹۹) و ماده ۱۵۲ قانون برنامه سوم به کلیه دانشجویان واحدهای دانشگاه آزاد که به تصویب هیات امناء رسیده باشند می توانند از کلیه تسهیلاتی که برای دانشجویان سایر دانشگاه های در نظر گرفته شده، برخوردار شوند . سپس در برنامه چهارم توسعه شاهد هیات امنایی اداره شدن دانشگاه ها و بازنگری در فرایند ساختار تحقیقات در این نهاد به ویژه در گروه علوم انسانی (ماده ۴۳ بند ۵، ۴۹ بند الف) و سپس در برنامه پنجم توسعه با اشاره به ایجاد هماهنگی بین نهادها و سازمان های پژوهشی کشور جهت سیاستگذاری، برنامه ریزی و نظارت کلان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و اجرایی شدن نقشه جامع علمی کشور، تقویت نقش حاکمیتی و سیاستگذاری راجع به سطح دسترسی دانشجویان مقاطع و رشته های مختلف در آموزش عالی (ماده ۱۶ بند و و تبصره های ۴-۷؛ ماده ۲۰ بنده تبصره های ۵ و ۶) سپس تنفیذ این احکام در برنامه ششم توسعه .

در مورد وضعیت سطح دسترس عادلانه با رویکرد عدالت اجتماعی با توجه به وضعیت پاندمیک می توان احکامی را برای استقرار بیش از پیش در حوزه آموزش الکترونیکی در برنامه هفتم توسعه پیشنهاد داد.

جدول شماره ۱۵: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست پرداخت شهریه در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
	اجازة برگزاری	ایجاد دوره های شبانه و دوره های خاص و اخذ شهریه این	ماده ۱۵۲ - بند الف: به دستگاه های اجرائی دارای واحد آموزش عالی وابسته، اجازه داده	ماده ۵۰ بند ب به منظور دسترسی به فرصتهای برابر آموزشی و ارتقای پوشش	به دانشگاه ها اجازه داده می شود بخشی از ظرفیت آموزشی خود را از طریق	ماده ۶۴ بند ر-، شهریه دانشجویان داخل کشور تحت

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
پوشش کمیته امداد امام خمینی(ره) و سازمان بهزیستی از محل اعتبارات برنامه مستقل سازمان توسط سازمان تأمین می‌شود.	پذیرش دانشجوی خارجی با دریافت شهریه تکمیل کنند. در موارد خاص به منظور ترویج ارزشهای اسلامی و انقلابی پذیرش دانشجوی خارجی با تصویب هیأت امنا بدون دریافت شهریه یا با تخفیف، مجاز است (ماده ۲۰-ط).	جمعیت دانشجویی (نسبت جمعیت دانشجویی به جمعیت ۱۸ تا ۲۴ سال) به سی درصد (۳۰٪) تا پایان برنامه چهارم توسعه، به دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی اجازه داده می‌شود از طریق تنوع بخشی به شیوه‌های آرایه آموزش عالی، نسبت به برگزاری دوره‌های تحصیلی از قبیل: شبانه، نوبت دوم، از راه دور (نیمه حضوری)، آموزشهای مجازی، دوره‌های مشترک با دانشگاه‌های معتبر خارجی و دوره‌های خاص، اقدام کرده و هزینه‌های مربوط را با تأیید وزارتخانه‌های علوم تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، حسب مورد از داوطلبان اخذ و به حساب درآمد اختصاصی دانشگاهها	می‌شود برای ظرفیت مازاد بر نیاز خود، با اخذ مجوز از شورای گسترش آموزش عالی، در مقطع کاردانی دانشجو پذیرش کرده و هزینه آن را از متقاضیان دریافت و به خزانه واریز کنند. ب- به دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی اجازه داده می‌شود نسبت به برگزاری دوره های شبانه و دوره های خاص اقدام کرده و هزینه های مربوط را با تأیید وزارتخانه های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و علوم، تحقیقات و فن آوری حسب مورد از داوطلبان اخذ و به خزانه واریز کنند. وجوه واریزی ضمن لوائح بودجه سنواتی در اختیار دستگاه‌های مربوط قرار می‌گیرد. برگزاری دوره های خاص نباید منجر به صدور مدرک دانشگاهی گردد.	دوره‌ها از دانشجویان (تبصره ۱۰۸۷) و ۲	دوره های شبانه و دوره‌های خاص از سوی وزارتین فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و اخذ شهریه (تبصره ۴۸)	

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
		<p>واریز نمایند. درآمد اختصاصی مذکور، مشمول مفاد ماده (۴) "قانون نحوه انجام امور مالی و معاملاتی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۱۸" است.</p>	<p>جانبازان بالای بیست و پنج درصد (۲۵٪) به طور کامل، دانشجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی تا سقف پنجاه درصد (۵۰٪) از پرداخت شهریه دوره های شبانه و دوره های خاص معاف می باشند. ج- به دولت اجازه داده می شود، تسهیلات اعتباری به صورت وام بلندمدت در اختیار صندوق های رفاه دانشجویان قرار دهد تا بخشی از دانشجویان دوره های مذکور در بند (ب) این ماده و دانشجویان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش دولتی و غیردولتی و پیام نور به استثناء دوره های خاص که امکان پرداخت شهریه را ندارند، بتوانند با استفاده از این وام شهریه خود را پرداخت و پس از فراغت از تحصیل به تدریج بازپرداخت کنند.</p>			

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	<p>دانشگاه‌های کشور، حسب مورد به تشخیص وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با تصویب شورای گسترش وزارتخانه‌های مربوط، می‌توانند نسبت به تأسیس شعب در شهر محل استقرار خود یا دیگر شهرها و مناطق آزاد داخل کشور و نیز در خارج کشور به صورت خودگردان و با دریافت شهریه از داوطلبان اقدام کنن (ماده ۲۰-ی).</p>		<p>ماده ۱۵۱ - دانشجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی و فرزندان جانبازان بیست و پنج درصد (۲۵٪) به بالا و فرزندان شاهد و فرزندان آزادگان که عدم تمکن مالی آنها حسب مورد به تأیید دستگاه‌های ذیربط می‌رسد از پرداخت شهریه معاف می‌باشند. د- هزینه های دانشگاه پیام نور از محل دریافت شهریه از دانشجویان، کمک‌های مردمی و اعتبارات بودجه عمومی تأمین می‌گردد.</p>	<p>تبصره ۹۳ - دانشگاه پیام نور در برنامه پنج ساله دوم توسعه، همچنان به صورت دانشگاه دولتی ابقاء و به روال سابق با دریافت شهریه از دانشجویان و کمک‌های مردمی، از بودجه عمومی دولت نیز استفاده می‌نماید.</p>		
	<p>شهریه دانشجویان جانباز بیست و پنج درصد (۲۵٪) و بالاتر و فرزندان آنان، فرزندان شاهد، آزادگان و فرزندان آنان و دانشجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی از محل</p>					

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	اعتبارات ردیف مستقل معاونت تأمین شود (ماده ۲۰-ک).					
	میزان شهریه دریافتی از دانشجویان با توجه به نوع رشته و سطح خدمات آموزشی، کمک آموزشی و رفاهی ارائه شده، توسط هیأت امناء دانشگاه تعیین و اعلام می‌شود(ماده ۲۰ - تبصره					

سیاست مربوط به پرداخت شهریه برای اولین بار در برنامه اول توسعه تدوین شد با این مضمون که اجازه برگزاری دوره های شبانه و دوره های خاص از سوی وزارتین فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با اخذ شهریه داده شد (تبصره ۴۸) و در برنامه های توسعه دوم، سوم، چهارم، پنجم توسعه و تا کنون که در پایان برنامه ششم توسعه هستیم احکامی با این مضمون تدوین و تنفیذ شد. با نگاهی به جدول شماره ۱۵ در می یابیم که به منظور تنوع بخشی به منابع مالی، به دانشگاه ها اجازه داده شد که می توانند بخشی از ظرفیت آموزشی خود را از طریق پذیرش دانشجویان خارجی و دریافت شهریه از دانشجویان ایرانی اقدام نمایند. در مواردی خاص به دانشجویان شهریه پرداز در قالب ردیف خاص و مستقل و اعطای وام کمک هایی شود. برای مثال در برنامه سوم توسعه مورد دانشجویان جانباز ۲۵ درصد و بالاتر و فرزندان شهدا و... دانشجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی از ردیف مستقل شهریه آنها

پرداخت شود. در مورد سایر دانشجویان راجع به میزان شهریه دریافتی از آنها با توجه به سطح تحصیلات و رشته تحصیلی و کمک های رفاهی، هیات امنای دانشگاه تعیین و اعلام میکند. با توجه به اینکه دانشگاه های ما مشکل تامین منابع مالی دارند و حداکثر دانشجویان دولتی ما ۱۲ درصد از کل دانشجویان را در کشور تشکیل می دهد، بنابراین پرداختن به بحث احکام مربوط به دریافت شهریه همچنان به عنوان یک ضرورت در برنامه هفتم مطرح است.

جدول شماره ۱۶: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست مربوط به فنی و حرفه ای در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
	ایجاد یک نهاد متمرکز و کارا با تسهیلات و اختیارات لازم در زمینه آموزش های فنی و حرفه ای در تمام سطوح تحصیلی (از دوره راهنمایی تا آخرین مراحل تحصیلات		ماده ۱۵۱ - به منظور هماهنگی امر سیاستگذاری آموزش های فنی و حرفه ای اعم از رسمی و غیررسمی شامل آموزش های کردانی و علمی کاربردی که متولی آن وزارتین و آموزش های فنی و حرفه ای متوسطه و کار و دانش که متولی آن وزارت آموزش و پرورش و آموزش های فنی و حرفه ای کوتاه مدت که متولی آن		افزایش و تسهیل مشارکت بهره برداران از آموزش فنی و حرفه ای در بخش های دولتی و غیردولتی (ماده ۲۱-ج). هماهنگی در سیاست گذاری و مدیریت در برنامه ریزی آموزش های فنی و حرفه ای کشور به عنوان یک نظام منسجم و پویا متناسب با نیاز کشور (ماده ۲۱ - د). کار بست چهارچوب صلاحیتهای حرفه ای ملی به صورت منسجم برای ارتباط صلاحیتهای، مدارک و	ماده ۶۴ بند ذ- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مکلف است نسبت به ساماندهی مربیان حق التدریس آموزشگاه های فنی و حرفه ای زیرمجموعه وزارت آموزش و پرورش که به وزارت مذکور انتقال یافته اند، تا سال دوم اجرای قانون برنامه اقدام نماید.

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	گواهینامه‌ها در سطوح و انواع مختلف در حوزه حرفه و شغل در جهت به رسمیت شناختن یادگیری مادام‌العمر و تعیین شایستگی‌های سطح مختلف مهارتی (ماده ۲۱ - ه).		وزارت کار و امور اجتماعی و آموزش‌های ضمن خدمت کارکنان دولت و مدیریت حرفه‌ای تخصصی که متولی آن سازمان امور اداری و استخدامی کشور می باشند، تصمیمات ستاد هماهنگی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به ریاست معاون اول رئیس جمهور پس از تأیید هیأت وزیران برای کلیه وزارتخانه‌ها و شوراهای در امور مذکور لازم الاجرا خواهد بود.		دانشگاهی) (تبصره ۲۴).	
دولت ، ماده ۶۵-بند ب ، موظف است به منظور افزایش سهام آموزش‌های مهارتی در نظام آموزشی کشور با	رتبه‌بندی مراکز آموزش‌های فنی و حرفه‌ای رسمی و غیررسمی براساس شاخصهای مدیریت اجرایی، فرآیند یاددهی- یادگیری، نیروی انسانی، تحقیق و توسعه منابع و شاخص پشتیبانی فراگیران (ماده ۲۱ - ز).					

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
<p>رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی و اقتصاد دانش بنیان در طول اجرای قانون برنامه از طریق بازنگری و اصلاح ساختار نظام اداری دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و افزایش منابع و تجهیزات نسبت به افزایش سهم دانشگاه فنی و حرفه ای و دانشگاه جامع علمی - کاربردی در نظام آموزشی کشور اقدام و تجهیزات آموزشی هنرستانها، آموزشکده ها و دانشکده های فنی و حرفه ای را به روز نماید.</p>						
<p>ماده ۶۵ بند، پ- از ابتدای اجرای قانون برنامه</p>	<p>از ابتدای برنامه دانشکده‌ها و آموزشکده‌های فنی حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش با کلیه امکانات،</p>					

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
					<p>اموال منقول و غیرمنقول و نیروی انسانی و دارائیهها و تعهدات و مسؤولیتها از وزارت مذکور منتزع و به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ملحق می گردد (ماده ۲۳). وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مکلف است در مقاطع کاردانی پیوسته و کارشناسی ناپیوسته به پذیرش دانشجو در این دانشکدهها و آموزشکدهها اقدام نماید.</p>	<p>دانشکدهها و آموزشکدههای فنی حرفه ای زیرمجموعه وزارت آموزش و پرورش با کلیه امکانات، اموال منقول و غیرمنقول و نیروی انسانی و داراییها و تعهدات و مسؤولیتها از وزارت مذکور منتزع و به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ملحق می گردد. . تبصره - مبنای انتزاع و انتقال، دانشکدهها و آموزشکده های فنی حرفه ای است که در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۱۳۸۸ فعال بوده و مجوز داشته اند</p>

از برنامه اول توسعه (تبصره ۲۴) ایجاد یک نهاد متمرکز کارا در زمینه آموزش های فنی و حرفه ایی در تمام سطوح تحصیلی از دوره راهنمایی تا پایان دوره دانشگاهی از ضرورت های برنامه بود ه ،اما به رغم تاکید در برنامه اول توسعه در برنامه دوم هیچ حکمی تنفیذ یا تدوین نشده تا برنامه سوم ماده ۱۵۱ که برای هماهنگی در سیاستگذاری در زمینه آموزش و فنی و حرفه ایی حکمی ارائه شد . در برنامه چهارم نیز حکمی در این باره موجود نیست تا دربرنامه پنجم توسعه در ماده ۲۱ با بندهای ج،د، ه و ز؛ و ماده ۲۳) به اهمیت این موضوع با عناوینی چون افزایش تسهیل و مشارکت بهره برداران در بخش دولتی و غیر دولتی؛ هماهنگی در سیاستگذاری و مدیریت برنامه ریزی آموزش های فنی و حرفه ایی متناسب با بازار کار ؛ کاربست صلاحیت های حرفه ایی ملی به منظور به رسمیت شناختن یادگیری مادام العمر و تعیین شایستگی های سطوح مختلف مهارتی و انتزاع کامل آموزشکده های فنی و حرفه ایی از آموزش و پرورش و الحاق آن به وزارت علوم ،تحقیقات و فناوری و سپس تنفیذ این حکم اخیر در برنامه ششم در ماده ۶۵ بند ب ،دولت وزارت علوم را پس از الحاق دانشکده ها و آموزشکده های فنی حرفه ایی از وزارت آموزش ، وزارت علوم را مکلف به سرو سامان دادن به وضعیت مربیان حق التدریسی کرده ماده ۶۴ بند د،همچنین افزایش سهم آموزش های مهارتی را در نظام آموزشی در ماده ۶۵ بند ب خواستار بوده است . به نظر می رسد تنفیذ این احکام در برنامه هفتم با ضرورت پرداختن به نیاز بازار کار می تواند گره گشای بخش نیروی تکنسینی جامعه باشد ،چون این نیاز در تربیت نیروی کاردانی در طی این سالهای برنامه از برنامه چهارم تا کنون پوشش داده نشد. و اهداف کمی مورد نظر در خصوص تامین نیروی کاردان نه تنها تامین نشده بلکه خیلی از اهداف برنامه عقبتر هستیم .

جدول شماره ۱۸: تنفیذ احکام در برنامه‌های توسعه با توجه به سیاست گسترش کمی مراکز آموزش عالی، دانشجو و اعضای هیات علمی در یک نگاه

ردیف	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم
	ایجاد و گسترش مراکز آموزش عالی در مراکز شهری بخش‌های محروم یا شهرهای مجاور آن (قسمت سوم از بند ح تبصره ۶).	تهیه برنامه جامع تربیت نیروی انسانی در سطوح مختلف آموزش عالی برای یک دوره دهساله و تعیین سهم هر یک از مؤسسات آموزش عالی (دولتی و غیردولتی) از سال اول برنامه دوم (۱۳۷۴) (تبصره ۳۶).	ماده ۵۰ بند ب به منظور دسترسی به فرصت‌های برابر آموزشی و ارتقای پوشش جمعیت دانشجویی (نسبت جمعیت دانشجویی به جمعیت ۱۸ تا ۲۴ سال) به سی درصد (۳۰٪) تا پایان برنامه چهارم توسعه، به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی اجازه داده می‌شود از طریق تنوع بخشی به شیوه‌های ارائه آموزش عالی، نسبت به برگزاری دوره‌های تحصیلی از قبیل: شبانه، نوبت دوم، از راه دور (نیمه حضوری)، آموزش‌های مجازی، دوره‌های مشترک با دانشگاه‌های معتبر خارجی و دوره‌های خاص، اقدام کرده	ایجاد ظرفیت لازم برای افزایش درصد پذیرفته‌شدگان دوره‌های تحصیلات تکمیلی آموزش عالی، با ارتقاء کیفیت به گونه‌ای که میزان افزایش ورود دانش‌آموختگان دوره کارشناسی به دوره‌های تحصیلات تکمیلی به بیست درصد (۲۰٪) برسد (ماده ۱۶-ب).		

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
		و هزینه‌های مربوط را با تأیید وزارتخانه‌های علوم تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، حسب مورد از داوطلبان اخذ و به حساب درآمد اختصاصی دانشگاه‌ها واریز نمایند. درآمد اختصاصی مذکور، مشمول مفاد ماده (۴) "قانون نحوه انجام امور مالی و معاملاتی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی مصوب ۱۳۶۹/۱۰/۱۸" است.				
	برنامه‌ریزی و حمایت لازم برای تأمین هیأت علمی مورد نیاز دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی به منظور ارتقاء شاخص نسبت عضو هیأت علمی تمام‌وقت به دانشجو در تمامی دانشگاه‌ها اعم از دولتی و غیردولتی به گونه‌ای که تا پایان برنامه نسبت کل دانشجو به هیأت علمی تمام‌وقت در دانشگاه‌ها و مؤسسات			ایجاد دوره‌های شبانه و دوره‌های خاص و اخذ شهریه این دوره-ها از دانشجویان (تبصره ۸۷). ۲و۱	ایجاد یک نهاد متمرکز و کارا با تسهیلات و اختیارات لازم در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در تمام	

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	آموزشی عالی غیردولتی به حداکثر چهل و در دانشگاه پیام نور به حداکثر دویست و پنجاه برسد (ماده ۱۶-ج).				سطوح تحصیلی (از دوره راهنمایی تا آخرین مراحل تحصیلات دانشگاهی) (تبصره ۲۴).	
	ارتقاء کمی و کیفی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بر اساس عدالت آموزشی و اولویتهای سند چشم‌انداز با رعایت سایر احکام این ماده (ماده ۱۶-و-۱).				اجازه برگزاری دوره-های شبانه و دوره‌های خاص از سوی وزارتین فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و اخذ شهرییه (تبصره ۴۸)	
	اصلاح هرم هیأت علمی تمام‌وقت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی اعم از دولتی و غیردولتی با فراهم آوردن بسترهای لازم و با تأکید بر شایسته‌سالاری (ماده ۱۶-و-۲).					

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	<p>دانشگاه‌های کشور، حسب مورد به تشخیص وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با تصویب شورای گسترش وزارتخانه‌های مربوط، می‌توانند نسبت به تأسیس شعب در شهر محل استقرار خود یا دیگر شهرها و مناطق آزاد داخل کشور و نیز در خارج کشور به صورت خودگردان و با دریافت شهریه از داوطلبان اقدام کنن (ماده ۲۰-ی).</p>					
	<p>پذیرش دانشجو در شعب دانشگاه‌های مذکور در داخل کشور خارج از آزمون سراسری انجام خواهد شد. ضوابط پذیرش دانشجو برای دوره کارشناسی توسط کارگروه موضوع ماده (۴) قانون پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها مصوب ۱۳۸۶/۸/۱۶ و برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی با پیشنهاد دانشگاه‌ها و حسب مورد با تأیید یکی از وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری یا بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تعیین می‌شود (ماده ۲۰ - تبصره ۱).</p>					
	<p>نیازسنجی و برآورد نیروی انسانی کاردانی مورد نیاز و صدور مجوز لازم و حمایت به منظور</p>					

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه دوم	برنامه اول	ردیف
	تأسیس و توسعه مراکز آموزش دوره‌های کاردانی در بخش خصوصی و تعاونی و ایجاد ظرفیتهای مورد نیاز تا سال چهارم برنامه (ماده ۲۱- و).					

همانگونه که احکام جدول فوق نشان می دهد، توسعه کمی آموزش عالی در همه ابعاد آن اعم از افزایش تعداد دانشجو در تمامی سطوح و دوره های آموزشی و تمامی رشته های آن در بخش دولتی و غیر دولتی /روزانه ،شبانه / پردیس و ....در توسعه بی رویه تأسیس دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی ادامه داشت تا با پدیده روبه رو شدن با صندلی های خالی و سپس ورشکستگی دانشگاه ها و مراکز غیر انتفاعی و غیر دولتی .....تولید مدرک و تربیت انسانی با کیفیت بسیار کم در برخی از دانشگاه ها مواجه شدیم ،جزءاهداف برنامه اول توسعه تا برنامه ششم چه به صورت تنفیذ و یا احکام جدید بود. در برنامه ششم توسعه بود که گویا سامان دهی به وضعیت نابسامان و توسعه کمی لجام گسیخته آموزش عالی نیاز به بررسی داشت و در برنامه ششم سعی شد به جای ادامه سیاست توسعه کمی به مساله کفایت در آموزش عالی پرداخته شود. تنها می توان با اطمینان بالا گفت که توسعه کمی ما بیشترین تمرکز و توجه در بخش تحصیلات تکمیلی و با کمترین توجه و تمرکز در بخش کارادانی به حیات خود ادامه داد .

جدول شماره ۱۹: تنفیذ احکام در برنامه های توسعه با توجه به سیاست همکاری با حوزه در یک نگاه

برنامه ششم	برنامه پنجم	برنامه چهارم	برنامه سوم	برنامه	برنامه	ردیف
------------	-------------	--------------	------------	--------	--------	------

		دوم		اول	
	تدوین و ارتقاء شاخصهای کیفی به خصوص در رشته‌های علوم انسانی به ویژه در رشته‌های علوم قرآن و عترت و مطالعات میان رشته‌ای با بهره‌گیری از امکانات و توانمندیهای حوزه‌های علمیه و تأمین آموزشهای مورد نیاز متناسب با نقش دختران و پسران (ماده ۱۵- ب).				
	همکاری با حوزه‌های علمیه و بهره‌مندی از ظرفیتهای حوزه در عرصه‌های مختلف (ماده ۱۵- د).				
	گسترش کرسیهای نظریه‌پردازی، نقد و آزاداندیشی، انجام مطالعات میان رشته‌ای، توسعه قطبهای علمی و تولید علم بومی با تأکید بر علوم انسانی با همکاری شورای عالی حوزه علمیه و دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (ماده ۱۵- ه).				
	حوزه‌های علمیه از تسهیلات، مزایا و امکاناتی که برای مراکز آموزشی و پژوهشی تعیین شده یا می‌شود، برخوردار هستند (ماده ۲۰- ل).				

برای نخستین بار در برنامه پنجم توسعه سیاست هایی در رابطه با همکاری های حوزه علمیه در دو ماده و چند بند ارائه شد. در تدوین و ارتقای شاخص های کیفی به ویژه در رشته علوم انسانی، تأمین آموزش های مرتبط با نیاز های دختران و پسران و همچنین بهره مندی از ظرفیت های حوزه های علمیه در عرصه های مختلف، گسترش کرسی های نظریه پردازی (ماده ۱۵ بندهای ب، د و ه) بر خور داری حوزه های علمیه از تمامی تسهیلات، مزایا و امکانات آموزشی و پژوهشی (ماده ۲۰ بند ل) به نظر می رسد برای احکام مندرج در برنامه پنجم، هیچ مشکل قانونی در بر خور داری این قشر از جامعه در استفاده از امکانات و تسهیلات، افزایش همکاری آنها در حوزه های مختلف

نیست . چنانچه بر حسب ضرورت و مطالعات پیش بایست نیاز به حکمی باشد می توان در برنامه هفتم توسعه ارائه داد. در زمینه همکاری با حوزه های علمیه برای نخستین بار در برنامه پنجم در دو ماده ۱۵ (بند ب، د و ه) و ماده ۲۱ بند ل این احکام گنجانیده شد. به گونه ایی که گسترش کرسی های آزاد اندیشی که برای اولین بار در برنامه چهارم توسعه تدوین و ارتقاء شاخصهای کیفی به خصوص در رشته های علوم انسانی به ویژه در رشته های علوم قرآن و عترت و مطالعات میان رشته ای با بهره گیری از امکانات و توانمندیهای حوزه های علمیه و تأمین آموزشهای مورد نیاز متناسب با نقش دختران و پسران (ماده ۱۵ - ب).

مدل پیشنهادی برنامه هفتم توسعه

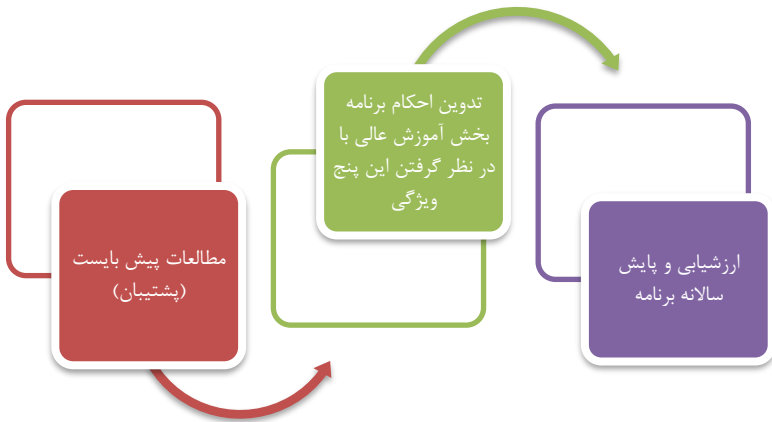
نوشتن احکام برنامه به ویژگی‌هایی نیاز دارد، پنج ویژگی مندرج در جدول شماره ۲۰ در ذیل ضرورت پرداخت به این ویژگی‌ها را برای ما نمایان می‌سازد، که هر حکمی ابتدا ضرورت دارد که مبتنی بر هدف باشد، به بیان دیگر اینکه از این حکم در پایان برنامه انتظار چه نتیجه‌ای می‌رود و سپس با مشخص کردن ابزار خاصی بتوان امید آن را داشت که تحقق هدف مشخص شده با وسیله‌ی مذکور چگونه محقق می‌شود. همچنین برای نوشتن هر حکمی افزون بر هدف و ابزار، جامعه هدف هم باید به دقت و درستی مشخص شود که این حکم قانونی برای چه گروه هدفی تدوین می‌شود و بر چه کسانی تاثیر می‌گذارد.

شایسته‌تر آنکه متولیان اجرای حکم هم به صراحت مشخص شوند که کدام نهاد و یا سازمانی مسئول اجرای حکم است، تا در پایان هر سال از برنامه بتوان عملکرد سالانه (پایش سالانه برنامه‌های توسعه، ماده ۱۹۸ برنامه سوم) تحقق و یا عدم تحقق هدف و یا حتی جلوتر از هدف بودن را سنجید. از جمله مواردی که در تدوین هر حکم قانونی باید در نظر داشت این است که احکام در هدف، ابزار، گروه‌های هدف و اجرا کنندگان حکم در تناقض با هم نباشند. گاهی تعدد متولیان اجرا و تنوع چگونگی اجرا و حتی گروه‌های هدف و نتیجه‌ایی که از آن حکم انتظار می‌رود را در محاقی از ابهام فرو می‌برد به گونه‌ایی که در جهت عکس هم رفتار خواهند کرد. بنابراین نمی‌توان انتظار داشت که یک برنامه هر چقدر هم خوب تدوین شده باشد در مرحله اجرا و عمل هم با همان برآزش نیکویی تدوین پیش برود.

ضروری است که در گام نخست قبل از ورود به تدوین برنامه با مروری بر عملکرد و احکام مندرج در برنامه تحت عنوان مطالعات پیش‌بایست و پشتیبان تدوین برنامه، مطالعه‌ای دقیق انجام شود. سپس به منظور تدوین احکام برنامه با در نظر گرفتن این پنج ویژگی احکام برنامه هفتم تدوین شود. و در گام سوم که گام پایانی است و بارها نیز در احکام برنامه‌های گذشته آمده ارزشیابی‌های سالانه برنامه است؛ ارزشیابی‌های تکوینی برنامه (حسینی لرگانی، ۱۳۸۶) به منظور اصلاح و بازخورد

در طی اجرای برنامه مورد ملاحظه قرار گیرد. لازم به یادآوری است که در مدل پیشنهادی برای تدوین احکام برنامه توسعه هفتم سه گام به ترتیب پیشنهاد می‌شود.

۱. مطالعات پیش بایست (پشتیبان)
۲. تدوین احکام برنامه بخش آموزش عالی با در نظر گرفتن این پنج ویژگی
۳. ارزشیابی و پایش سالانه برنامه

شکل شماره ۱: مدل پیشنهادی تدوین احکام برنامه هفتم توسعه

جدول شماره ۲۰: پنج ویژگی چگونگی تدوین احکام برنامه

اهداف	نتایج مورد نظر
ابزارها	سازوکارهای طراحی شده برای دستیابی به هدف
گروه‌های هدف	گروه‌های که سیاست بر آنها تاثیرگذار است
مجریان	مسئول اقدامات برای اجرای سیاست
مناطقها	مرتبط‌کننده عناصر متفاوت طرح سیاست

پنج ویژگی مورد نظر به منظور طرح یک سیاست

مطالعات صورت گرفته در زمینه طراحی سیاست‌ها با مواردی از قبیل استفاده از ابزارهای دخیل در سیاستگذاری، غلبه بر میراث سیاست‌های تاریخی انجام گرفته، ماهیت آمیزه‌های دخیل در سیاست و موضوعات پیرامون تدوین سیاست‌ها و ماهیت "طراحی" و "توسعه" در سیاستگذاری همواره دست به گریبان بوده است. اما آنچه که مورد اهمیت است طراحی و تدوین سیاست و سیاستگذاری موفق و اجرای آنها است. از اینرو، چندین معیار اساسی برای یک سیاستگذاری موفق وجود دارد که در دو دسته کلی طبقه‌بندی می‌شوند: مواردی که در آنها طراحی متناسب با بافت و متن سیاستگذاری است و مواردی که به ابزارها و ظرفیت‌های موجود و متناسب با طراحی سیاست مد نظر توجه دارد. این ابزارها و ظرفیت‌ها در واقع امکاناتی است که دولت با توسل به آنها در راستای طراحی و تدوین و اجرای سیاستگذاری‌ها بهره می‌برد. در مجموع پنج ویژگی برای یک سیاست می‌توان برشمرد (Howllet, 2005):

شکل شماره ۲: ویژگی‌های یک سیاست

بازیگران مختلفی در چرخه سیاست دخیل هستند از جمله سیاستمداران، رسانه‌ها، تکنوکرات‌های حوزه سیاستگذاری، محققان، گروه‌های علاقه‌مند (فعالان، لابی‌گراها) و مردم. هر یک از این بازیگران در هر مرحله از چرخه سیاستگذاری نقش‌های مختلفی را بازی می‌کنند. چارچوب تنظیم و طراحی برنامه‌ها و سیاست‌ها باید به شکلی باشد

که بیشترین و مناسب‌ترین تاثیر ممکن را برای افراد و جامعه هدف داشته باشد. بنابراین، در تنظیم و تعریف سیاستگذاری در تمام حوزه‌ها و در اینجا آموزش عالی باید به موارد زیر اهتمام ورزید:

- سیاستگذاری باید به عنوان یک فرایند (های) تعریف و تنظیم شود و این فرایند(ها) یک رویداد جدا و منفک نیستند.
- دانش بنیان بودن احکام برنامه (مبتنی بر شواهد علمی)
- رهبری و مدیریت سیاسی و اجرایی برنامه
- اتخاذ رویکرد افزایشی و تدریجی (در مقابل رویکردهای رادیکال)، و تکاملی مبتنی بر یادگیری
- مالکیت مشارکتی، فراگیر، محلی، ملی و منطقه ایی
- رویکردی باز، شفاف و دموکراتیک
- رویکرد غیرخطی، اما نه گام به گام و البته فراگیر به صورت طیف و یا سیستماتیک
- یک رژیم سیاستی خوب - باید به لحاظ درونی و بیرونی منسجم باشد.
- یک رژیم سیاستی مناسب - باید مطابق با قانون اساسی کشور و موافقتنامه‌های بین‌المللی باشد.
- با توجه به ظرفیت‌های موجود و در دسترس (از جمله مهارت‌ها، نهادها، زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های مالی و بودجه‌ای) قابل اجرا و پیاده شدن باشد.
- باید چارچوب زمانی مشخص داشته باشد و به لحاظ مکانیزم‌های تعریف شده قابل تجدید و اصلاح باشد.

جدول شماره ۲۱: احکام پیشنهادی برنامه هفتم توسعه بخش آموزش عالی

ردیف	سیاست	حکم پیشنهادی مربوط به برنامه هفتم توسعه در رابطه با هر سیاست
۱	بین‌المللی شدن	<ul style="list-style-type: none"> • اما آنچه به ذهن متبادر می‌شود با توجه به شیوع پاندمی کووید-۱۹ جلب و جذب دانشجویان خارجی با توجه به مشکلات تردد آنها به لحاظ وجود پاندمی و هزینه‌های بالای تحصیل در دانشگاه‌های معتبر دنیا و همچنین توجه به زیرساخت‌هایی برای دسترسی عادلانه تر و همگانی‌تر در شرایط بحرانی چون پاندمی و استفاده از

ردیف	سیاست	حکم پیشنهادی مربوط به برنامه هفتم توسعه در رابطه با هر سیاست
		تجربه دانشگاه پیام نور به عنوان هاب آموزش‌های الکترونیکی می‌تواند به عنوان احکامی پیشنهادی در برنامه هفتم توسعه با توجه به سایر مطالعات پیش‌بایست و گزارش‌های تخصصی اقدام نمود.
۲	ارزیابی و نظارت	<ul style="list-style-type: none"> رسیدن به کیفیت و حفظ آن اتفاقی نیست و برای رسیدن به کیفیت همواره نیازمند برنامه ریزی‌های دقیق و عزمی جدی است. نظام آموزش عالی از برنامه سوم توسعه زمره کیفیت دارد و حتی به دنبال استقرار آن هست و همچنان ناکام در این امر بسیار مهم.
۳	آیین نامه ارتقا	<ul style="list-style-type: none"> به نظر می‌رسد این موضوع همچنان می‌تواند به عنوان حکمی قابل تامل در برنامه هفتم لحاظ شود. با انجام یک مطالعه پیش‌بایست در خصوص آیین نامه ارتقا و با تأکید بر گروه‌های تحصیلی مختلف به ویژه در رشته‌های علوم انسانی آیین نامه ارتقاء نیاز به بازنگری دارد. زیرا با یک متر و یا با یک وسیله سنجش یکسان نباید مسایل متفاوت را سنجید. ماهیت ارزیابی فعالیت‌های پژوهشی در رشته‌های مختلف تحصیلی به ویژه در شرایط تحریمی و آسان نبودن و یا اکان نداشتن چاپ مقالات ISI اچندان معتبر، مناسب و منصفانه نیست.
۴	بازنگری برنامه های درسی	<ul style="list-style-type: none"> به نظر می‌رسد در این مورد وزارت علوم باید تکلیف دانشگاه‌ها را با توجه به رویکرد تمرکز و عدم تمرکز مشخص نماید. و با صدور احکامی دائمی سرنوشت دانشگاه را یک بار برای همیشه به خود دانشگاهیان واگذار نماید.
۵	غیردولتی	<ul style="list-style-type: none"> به نظر می‌رسد با وضعیت اقتصادی که سالهاست دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، به لحاظ منابع مالی با آن مواجه بوده و هستند و بزرگترین چالش دانشگاه‌ها تنوع بخشی به منابع مالی است، کارگروه مربوطه با توجه به احکام مندرج در قوانین شش برنامه توسعه و با توجه به وضعیت پاندمیکی که دانشگاه‌ها و اساساً نظام آموزشی ما با آن مواجه است حکمی متناسب که در تناقض با سایر احکام پیشین نباشد را ارائه نماید.
۶	بودجه تحقیقات	<ul style="list-style-type: none"> برای برنامه هفتم توسعه به نظر می‌رسد در سالهای پیش رو این فرهنگ می‌تواند به تنوع بخشی منابع آموزش عالی کمک کند. هنوز هستند کسانی که از تمکن مالی خوبی برخوردار هستند و ترجیح می‌دهند که ثروت و سرمایه شان در راه علم هزینه شود. بنابراین ارائه احکامی در مورد چگونگی تشویق خیرین بسیار مهم و ضروری است. از طرفی تنفیذ و تخصیص بودجه برای تحقیقات که منجر به عقد قرارداد و تفاهم‌نامه‌هایی با دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی شود بسیار راهگشا است و پیشنهاد می‌شود به جای یک درصد افزایش یابد.

ردیف	سیاست	حکم پیشنهادی مربوط به برنامه هفتم توسعه در رابطه با هر سیاست
		<ul style="list-style-type: none"> همچنین داشتن طرح های مشترک پژوهشی با دانشگاه ها و یا سازمانهای برتر دنیا هم می تواند آثار ثمر بخشی داشته باشد. به گونه ای که هم ارتباطات و همکاری های بین المللی افزایش می باید و هم اینکه می تواند در این شرایط سخت اقتصادی (البته اگر مشکل تحریم ها برای انتقال ارز وجود نداشته باشد) می تواند بسیار گره گشا و منجر به رهنمون جدید در حوزه علم و دانش و تکنولوژی شود.
۷	پژوهش و فناوری	<ul style="list-style-type: none"> بانگاهی به ماده ۱۸ و همه بندهایش این سوال ایجاد میشود که چرا نخبگان ما در طی دو برنامه پنجم و ششم برای همیشه جلای وطن کرده اند . به نظر می رسد مهاجرت نخبگان و چگونگی پرداختن به این مهم که در صورت تداوم می تواند در سالهای آینده ضررهای جبران ناپذیری به کشور وارد کند برای برنامه هفتم توسعه ضرورت دارد به چگونگی نگهداشت این نخبگان در کشور پرداخت.
۸	توانمندسازی کارکنان	<ul style="list-style-type: none"> در برنامه هفتم توسعه دانش افزایی به منظور توانمند سازی دانشگاهیان (هیات علمی، مدیران دانشگاهی و کارکنان) همچنان با توجه به مفهوم پر تکرار و بسیار با اهمیت یادگیری مادالمر به عنوان مفهوم کلیدی هزاره سوم در برنامه هفتم توسعه به آن به ویژه با تاکید بر دوران همه گیری ویروس پرداخت. برای مثال افزایش دانش اعضای هیات علمی در خصوص تدریس آنلاین و آموزش الکترونیکی اهمیت زیادی دارد و همینطور دانشجویان و به مراتب اولی تر اعضای پشتیبان که شامل کارمندان دانشگاه می شود.
۹	درآمد ناخالص ملی	<ul style="list-style-type: none"> به نظر می رسد به رغم عدم دستیابی به اهداف این حکم، همچنان در برنامه توسعه هفتم نیز این حکم تنفیذ داده شود و به نظر میرسد که می تواند جز احکام دایمی تلقی شود، هر چند که با مراجعه به عملکرد این احکام در طی شش برنامه هرگز حتی به ۱ درصد هم نرسیده است !!.
۱۰	تسهیلات برای اعضای هیات علمی	<ul style="list-style-type: none"> برای برنامه هفتم توسعه به عنوان آخرین برنامه از برنامه بلند مدت ۱۴۰۴ ضرورت دارد که برخی از احکام و اقداماتی که تاکنون اجرا نشده و یا اساسا مطرح نشده در راس اهداف و احکام برنامه هفتم توسعه قرار گیرد . تنفیذ احکامی در مورد حمایت نظام مالی دانشگاهیان اعم از استاد/دانشجو و کارمندان به صورت ارائه تسهیلات اعم از وام های کم بهره ، تاسیس بانک دانشگاه وام های مناسب با بهره کم برای تامین مسکن اتوموبیل و تدوین طرح منزلت اجتماعی اعضای هیات علمی مورد مذاقه قرار گیرد.
۱۱	ساماندهی آموزش عالی	<ul style="list-style-type: none"> برای برنامه هفتم توسعه ضروری است تا احکام جدیدی در خصوص موارد زیر تدوین و ارائه شود . همگرایی میان نهادهای سیاستگذار آموزش عالی به منظور درک مشترک میان سیاستگذاران از عناوین مطرح در قوانین ؛ سیاستگذاری برای حرکت به سمت ایده ی

ردیف	سیاست	حکم پیشنهادی مربوط به برنامه هفتم توسعه در رابطه با هر سیاست
		دانشگاه ایرانی و تبلور مأموریت‌ها از درون آن؛ تعریف دسترسی به آموزش عالی به عنوان شاخص جهانی عدالت آموزشی در نهادهای آموزش عالی و در آخر حرکت به سمت تمرکزگرایی در مدیریت کلان آموزش عالی و استقلال نهاد دانشگاه را به عنوان احکام جدید ارائه داد.
۱۲	سیاست‌گذاری	<ul style="list-style-type: none"> در مورد وضعیت سطح دسترسی عادلانه با رویکرد عدالت اجتماعی با توجه به وضعیت پاندمیک می‌توان احکامی را برای استقرار بیش از پیش در حوزه آموزش الکترونیکی در برنامه هفتم توسعه پیشنهاد داد.
۱۳	پرداخت شهریه	<ul style="list-style-type: none"> با توجه به اینکه دانشگاه‌های ما مشکل تامین منابع مالی دارند و حداکثر دانشجویان دولتی ما ۱۲ درصد از کل دانشجویان را در کشور تشکیل می‌دهد، بنابراین پرداختن به بحث احکام مربوط به دریافت شهریه همچنان به عنوان یک ضرورت در برنامه هفتم مطرح است.
۱۴	حوزه فنی و حرفه‌ای	<ul style="list-style-type: none"> به نظر می‌رسد تنفیذ این احکام در برنامه هفتم با ضرورت پرداختن به نیاز بازار کار می‌تواند گره‌گشای بخش نیروی تکنسینی جامعه باشد، چون این نیاز در تربیت نیروی کاردانی در طی این سالهای برنامه از برنامه چهارم تا کنون پوشش داده نشد. و اهداف کمی مورد نظر در خصوص تامین نیروی کاردان نه تنها تامین نشده بلکه خیلی از اهداف برنامه عقبتر هستیم.
۱۵	گسترش کمی	<ul style="list-style-type: none"> تنها می‌توان با اطمینان بالا گفت که توسعه کمی ما بیشترین تمرکز و توجه در بخش تحصیلات تکمیلی و با کمترین توجه و تمرکز در بخش کارادانی به حیات خود ادامه داد.

منابع

- آصف زاده، سعید؛ پیری، زکیه (۱۳۸۳). مفاهیم توسعه انسانی و روند شاخص توسعه انسانی در ایران. طب جنوب. ۷ (۲): ۱۹۰-۱۹۷.
- آذر، عادل؛ غلامرضایی، داود؛ دانایی‌فرد، حسن؛ خداداد حسینی، حمید. (۱۳۹۲). تحلیل چالش کیفیت آموزش عالی در برنامه پنجم توسعه. فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ، ۶(۲۱)، ۱۳۹-۱۷۱.
- اجتهادی، مصطفی؛ داوود، رسول (۱۳۸۶). آسیب شناسی ساختار نظام آموزش عالی در اجرای برنامه های پنجساله توسعه بخش آموزش عالی به منظور ارائه راهبردهای مناسب، پژوهش در برنامه ریزی درسی، پاییز ۱۳۸۶، دوره ۲۱، شماره ۱۵، از صفحه ۱ تا صفحه ۲۴.
- برایسون، جان (۱۹۸۸). برنامه‌ریزی راهبردی برای سازمان‌های دولتی و غیر انتفاعی (ترجمه عباس منوریان: ۱۳۸۴). تهران: سازمان مدیریت دولتی.
- تودارو، مایکل (۱۳۹۱). توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه: غلامعلی فرجادی، نشر کوهسار.
- ثمری، عیسی؛ یمنی‌دوزی سرخابی، محمد؛ صالحی عمران، ابراهیم؛ گرائی نژاد، غلامرضا. (۱۳۹۳). بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در فرآیند «توسعه دانشگاهی» در دانشگاه‌های دولتی ایران. مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، ۲(۴)، ۶۷-۱۰۰.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۹۲). نقد مدل سیاست‌گذاری آموزش عالی در ایران، ماهنامه علوم اجتماعی، سال هفدهم، شماره ۶۹.
- حسینی لرگانی، سیده مریم (۱۳۸۸)، عملکرد برنامه چهارم توسعه در بخش آموزش عالی، ویژه برنامه چهارم توسعه. هفته‌نامه خبری - تحلیلی برنامه، سال هشتم، شماره ۳۵۱.
- حسینی لرگانی، سیده مریم؛ صبحی، فرحناز (۱۳۸۶). بررسی وضعیت گذشته و موجود آموزش عالی طی سال‌های (۸۶-۷۹) و ارزیابی عملکرد برنامه چهارم توسعه زمستان - بهار ۸۶، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

- جنت، محمدصادق (۱۳۸۵). پیدایش و سیر تحول سازمان مدیریت، روزنامه‌ی دنیای اقتصاد، شماره ۱۱۰۴، تاریخ ۲۵ آبان ۱۳۸۵.
- خسروشاهی، پرویز (۱۳۸۷). ارزیابی عملکرد برنامه‌های توسعه، اولین همایش منطقه‌ای دبیرخانه‌ی مجمع تشخیص مصلحت نظام و دانشگاه آزاد اسلامی، چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴.
- عطار، سعید. (۱۳۹۱). ژاپن و امر توسعه: نگاهی به جایگاه نظام برنامه‌ریزی و قانون برنامه توسعه در فرآیند توسعه ژاپن. فصلنامه سیاست، ۴۲(۴)، ۱۲۵-۱۴۵.
- شریف‌زاده، فتاح. (۱۳۹۰). ضرورت بازشناسی نظام آموزش عالی و نقش آن در توسعه علمی و اجتماعی کشور: پژوهشی درباره‌ی دوره‌ی کارشناسی رشته مدیریت دولتی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور. جامعه‌پژوهی فرهنگی.
- شیرزادی رضا، سخایی الهام (۱۳۹۰). جهانی شدن و برنامه ریزی توسعه در ایران (۱۳۹۰-۱۳۶۸)، فصلنامه مطالعات سیاسی، تابستان ۱۳۹۰، دوره ۳، شماره ۱۲؛ از صفحه ۱۷۵ تا صفحه ۱۹۸.
- شریف زاده، فتاح؛ الوانی، مهدی؛ رضایی‌منش، بهروز؛ مختاریان‌پور، مجید (۱۳۹۲). موانع اجرای سیاست‌های فرهنگی کشور طی برنامه‌های اول تا چهارم توسعه: بررسی تجربیات مدیران فرهنگی، اندیشه مدیریت راهبردی، سال هفتم، شماره اول، پیاپی ۱۳، صص ۳۳-۷۷.
- شیرزادی، رضا (۱۳۸۹). برنامه‌های توسعه در ایران بعد از انقلاب اسلامی، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره ۱۱.
- روشن، احمدرضا؛ حسینی لرگانی، سیده مریم؛ قائمی، فاطمه (۱۳۸۹). تحلیل برنامه‌های توسعه کشور: در بخش آموزش عالی (پس از انقلاب)، فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، سال چهارم، شماره دهم، پاییز.

- ذاکر صالحی، غلامرضا (۱۳۹۱). بررسی وضعیت موجود علم و فناوری در ایران و جایگاه آن در برنامه‌های توسعه، فصلنامه برنامه ریزی و بودجه دوره شانزدهم، زمستان ۱۳۹۱ شماره ۱۱۵.
- غنچی، مستانه؛ حسینی، محمود؛ حجازی، یوسف (۱۳۹۱). تحلیل عاملی مولفه‌های مدیریتی تاثیرگذار بر کیفیت آموزش عالی از دیدگاه اعضای هیات علمی پردیس‌های کشاورزی دانشگاه تهران، پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال پنجم، شماره ۲، (پیاپی ۱۸) صص ۱۸-۱.
- نظری، سهراب؛ موسوی حبیب (۱۳۸۷). توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی، همدان، انتشارات نورعلم.
- نورشاهی، نسرین (۱۳۷۲). جایگاه آموزش عالی ایران در مقایسه با ۲۶ کشور جهان، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۴.
- ملکی، بهنام (۱۳۸۸). توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- یمنی دوزی سرخابی، محمد (۱۳۹۷). برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی، انتشارات سمت.
- Howlett, M. (2005). What is a policy instrument? Tools, mixes, and implementation styles. *Designing government: From instruments to governance*, 31-50.
- Howlett, M., Ramesh, M., & Perl, A. (2009). *Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems (Vol. 3)*. Oxford: Oxford University Press.
- McConnell, A. (2010). Policy success, policy failure and grey areas in-between. *Journal of Public Policy*, 345-362.
- United Nation Human Development (2018). *The Human Development Report*.

لیست گزارش‌های تخصصی

۱. گسست و بازیوست آموزش پزشکی به آموزش عالی یا ادغام آموزش پزشکی در وزارت بهداشت؟ (حمید جاودانی)
۲. بررسی تطبیقی ساختار دانشگاه‌ها در کشورهای دنیا و ایران در جهت پیشنهادی برای کوچک‌سازی دانشگاه‌ها و گروه‌های تحصیلی (سمیه فریدونی)
۳. شناسایی و حمایت از استعدادها برتر و نخبه در کشورهای دنیا و ایران (مهتاب پورآتشی)
۴. مطالعه تطبیقی دوره‌های آموزشی کوتاه مدت در کشورهای دنیا (با اولویت کشورهای پیشرو) و رهیافت‌هایی برای ایران (مهتاب پورآتشی)
۵. جهانی شدن دانشگاه‌ها در ایران؛ تحول در برنامه درسی دانشگاهی (زهرارشیدی)
۶. تحلیل وضعیت کیفیت آموزشی در دانشگاه‌های ایران و ارائه راهکارهایی برای بهبود آن (زهرارشیدی)
۷. الزامات و زیرساخت‌های لازم برای جذب دانشجوی بین‌المللی در ایران (یعقوب انتظاری)
۸. الزامات و زیرساخت‌های جذب دانشجویان بین‌المللی به ایران (غلامرضا ذاکر صالحی)
۹. بررسی انواع کادر علمی و تعاریف و جایگاه آن (آموزشگر، محقق و ...) در دانشگاه‌های پیشرفته دنیا و چگونگی ارتقای مرتبه آنها و ارائه پیشنهادهایی برای ایران (اصغر زمانی)
۱۰. شناسایی حوزه‌های جدید درسی و رشته‌ای در دانشگاه‌های برتر دنیا و ارائه پیشنهاداتی برای دانشگاه‌های ایران (سیده مریم حسینی لرگانی)
۱۱. تحلیلی بر توزیع استانی بودجه آموزش عالی در ایران (مبانی نظری و کاربردهای سیاستگذاری) (یعقوب انتظاری)
۱۲. روش‌های نوین تدریس در دانشگاه‌ها؛ یادگیری مبتنی برمسأله (راهنمای تدریس) (زهرارشیدی)
۱۳. آسیب‌شناسی سیاست‌های بومی‌گزینی در پذیرش دانشجو (سمیه فریدونی)
۱۴. اکوسیستم ملی تحقیقات چارچوب مفهومی و داده‌های ایران (یعقوب انتظاری)
۱۵. تحلیلی بر سیاست تمرکززدایی از برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی ایران (زهرارشیدی)
۱۶. آسیب‌شناسی و تحلیل برنامه‌های توسعه آموزش عالی ایران و ارائه الگویی برای ساختار و فرایند تدوین برنامه هفتم توسعه (احمدرضا روشن)
۱۷. شیوه‌نامه تدوین برنامه درسی دانشگاهی (سیده مریم حسینی لرگانی)
۱۸. روش‌های نوین ارزیابی یادگیری دانشجویان به شیوه برخط (اصغر زمانی - مهتاب پورآتشی)
۱۹. آسیب‌شناسی تعدد مراکز تصمیم‌گیری در آموزش عالی و پراکندگی قوانین و مقررات: مطالعه موردی تداخل وظایف و اختیارات شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت عتف و ارائه راهکارهایی برای برون رفت از آن (احمدرضا روشن)
۲۰. ساماندهی آموزش عالی به‌منظور توسعه محلی و منطقه‌ای: ساماندهی آموزش عالی به مثابه ساخت اکوسیستم دانش و دانش‌بنیان در استان‌ها (یعقوب انتظاری)
۲۱. برنامه‌ریزی راهبردی دانشگاه: تحلیلی بر منتخبی از اسناد برنامه راهبردی دانشگاه‌های جهان و ایران (مهتاب پورآتشی)
۲۲. مردمی‌سازی تأمین مالی دانشگاه‌ها (احمدرضا روشن)